

יעקב שגיא נולד בשנת 1937, נפטר 1980. 30 שנה מאז הלך מאתנו. עין השופט 2010

"...אני צוכר שאמא באה לבקר אותי בקיבוץ, וכל פעם שמחה למצור -
הייגי פורץ בבכי.
באג הפעמים אמרה לי: "אולי אקרא אותך איגי, צה קשה מדי בשבילך".
אבל אני סירבתי ואמרתי: 'אני אבכה עב שאגעבר'.
צה היה המוטו של ילדותי - 'אני אבכה עב שאגעבר'."

"הנה יום אמד גשז המקהלה או התצמורת על הדשא, בשעה ארבע אררי
הצהריים וגנאן. לא הופעה, גנאן לעצמה.
והילדים ההולכים למדרים יעצרו,
יסגלו,
יקשיבו וישאלו שאולג
ופגאום, אולי הכל יהיה פשוט יוגרי..."

יענקל'ה

הועד הפועל

מחלקת החינוך

לכב. המזכירות

בעין השופט

ארכיון
עין השופט

הנדון: קבלת וייסמן, י

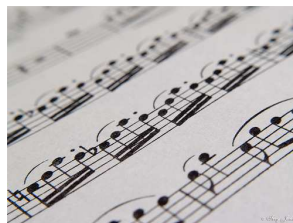
ח.י.

הננו פונים אליכם בענין הילד, וייסמן, יעקוב. הוא ילד עולה,
בן 11 1/2, ומתאים לקבוצתו של דוב ורדי. מתוך שיחת ש. יצחקי
עם דוב ומתוך שיחותינו עם חבריכם איסר ומשה ב. התברר לנו
סקליטו אצלכם אינה כרוכה בקשיים מיוחדים. לכן הננו מבקשים
אתכם שלא תשהו את הענין ותקבלו את הילד. הילד עושה רושם טוב,
מפותח ומחונך. אמו חברה פעילה במפלגתנו ומשה ב. מכיר אותה הסב.

היות והילד נשאר בינתיים ללא סידור, הננו מבקשים
לטפל בקבלתו בלי דיחוי.

בברכת חברים נאמנה

בשם מחלקת החינוך.
(-) חוה רצון.
חיה שמש

שיר ראשון - לאמא / מצא והגיש - טוטו

ביום בהיר ביקש יענקליה שיחה אישית וסודית מאוד.
הוא הגיש לי שיר קטן, מוקדש ליום הולדתה של אמו. ביקש שאשיר אותו מהתווים שהוא כתב
ואביע את דעתי. השיר נראה לי יפה מאוד ובעל ביטוי מוזיקלי מתאים. נדרתי, כמובן, נדר שלא
אספר זאת לאיש. לא זכור לי מה עלה בגורלו של השיר, האם השמיע לאמו או לאו.
אולם, באחת ממסיבות הכיתה שרתי שיר קטן, פעמיים, את שירו של יענקליה. אמרתי שמישהו
מהם הלחין אותו. הבנות התלהבו, כי השיר היה טוב וכתוב בסגנון התקופה ההיא; הבנים פתחו
בחקירה מי יכול היה לכתוב אותו. על יענקליה איש לא הצביע.

מאוחר יותר יענקליה לבש עוז והלחין שירים נוספים, לימד אותם בחברה, בכיתה וחלקם התקבלו
ברצון. בתחילה שמו היה "שקומפוזיטור", לאחר מכן התרגלו לרעיון והוא הפך להיות מוזיקאי
של הכיתה ושל החברה.

שיחות עם אבא / יניב

כשהייתי ילד, לימדת אותי לשוחח והתחלת לקיים עימי שיחות "אב ובן". כשהפכתי לנער, כבר שוחחנו כשותפים-חברים. שוחחנו על ערכים, על חברות אמת, על השואה, על המדינה, על התנועה ועל המשפחה.

שוחחנו הרבה על הקיבוץ - על הבית שהוא העניק לך ועל הבית שהוא בשבילנו. על דרך חיים ערכית וייחודית ליחיד ולכלל ועל דרך שמחייבת ואחראית לאחר - לאחר שבבית ולאחר שבחוץ, כי כולנו שווים. שווים לא בכסף ובחומר, שווים במהות, בערך שלנו כבני אדם. שווים בהזדמנות שמגיעה לכל אחד לקבל בעולם הזה, ללא קשר ליחוס ולמוצא, למין ולגזע, לצבע העור וליופי הפנים.

בקיבוץ, לימדת אותי, כל זה מתקיים באופן השלם והיפה ביותר שיש בעולם, לכן בחרת בו בכל פעם מחדש, גם כאשר נראה היה שיכולת "להגיע רחוק" יותר, לכאורה, לו יצאת מהקיבוץ לעולם הגדול שבחוץ.

בשיחותינו עלו דברים, שרק לאחר שנים רבות, כבוגר, יכולתי לראות את שורשיהם בילדותך בשואה או כפליט יתום ללא אב ובית, אבל עם אמא חכמה וחזקה שממלאת אותי בהשראה עד היום, שנים לאחר מותה.

הפרספקטיבה הזו של מי שבא "משם" ל"כאן", מההעדר וה"אין" ל"יש" הגדול, המלא והפתוח, נסכה בך ביטחון באמיתות הבחירה שעשית, הבחירה בקיבוץ, הבחירה בהקמת המשפחה בגיל 21, הבחירות לדעת מתי להתעקש (הרי היית עקשן לא קטן...). ומתי לוותר, הבחירה להקשיב ולשוחח כבסיס לכל החלטה. כך שוחחנו בינינו רבות עד ליום מותך.

היו בשיחותינו הרבה צחוק והומור (כן, אהבתי מאוד את ההומור שלך, כולל את הבדיחות הגסות).

היו שם לעתים גם מחלוקות וכעס (גם לכעוס ידעת היטב... אבל באותה מהירות היית מתפייס). לימדת אותי להקשיב ולימדת אותי להתווכח. לימדת אותי להחליט, ולימדת אותי להיות נכון, לבחון מחדש את החלטתי.

השיחה והדיאלוג הפכו במרוצת חיי לכלי המרכזי "בארגז הכלים" שלי ואני משתמש בו כל הזמן, כל יום. אני משתמש בו כבן זוג אוהב לגליה שלי (שאותה היית כל-כך אוהב לו היית זוכה להכיר), אני משתמש בו כאבא של תו, גיא ומטר (שכל-כך קל לדמיין איך היית "נשפך" לחלוטין להיות במחיצתם), אני משתמש בו כמחנך ואני משתמש בו בפעילותי הציבורית. את הכלי הזה קיבלתי ממך.

במשך השנים שכללתי אותך והשתכללתי בו. למדתי להקשיב יותר לפני שאני נוקט עמדה - להקשיב באמת ולא רק לשמוע. למדתי למצוא מסילות ללב של השותף או השותפה לשיחה. למדתי ששיחה היא רק כאשר יש דיאלוג או מולטילוג, מונולוג אינו שיח.

אבא, כבר שלושים שנה אתה נוכח-נפקד בחיי.

נפקד עקב מותך, הסופי והמוחלט. נוכח עקב קיומך הנצחי.

אתה קיים בתוכי, אתה קיים בילדיי,

אתה קיים אצל אמא, גיל ויאיר,

אתה קיים קבוע בשיחותיי עם אחותך, דודה יטיקה שלי שהלכה לעולמה בימים האחרונים, כמעט שלושים שנה אחריך.

אתה קיים במוזיקה שלך, שמלווה את חיינו בקיבוץ ובמדינה שלנו.
אתה קיים בקיבוץ ובתנועה. אני פוגש בך רבות בכל המקומות האלה ומרגיש עד כמה בר מזל
אנוכי שזכיתי באבא שכזה. עד כמה התמלאתי ממך ב- 17 השנים שזכיתי בך.

כבר שלושים שנה שאתה אינך נוכח פיזית בחיי ואני ממשיך לשוחח איתך.
שיחותינו לא ממש אינטנסיביות. אני לא מטריד את מנוחתך יותר מדי...
היכן שאתה נמצא אני מניח שכדרכך אתה עסוק למדי בדברים חשובים, אבל אני יודע שאתה
מלווה אותי כל הזמן. בכל זאת יש שינוי משמעותי מהעבר, כאשר היית פיזית נוכח כאן על פני
האדמה.

אז, לרוב אתה היית מזמין את השיחות. מאז לכתך אני זה שמזמן את השיחות ולרוב אני גם
קובע את סדר היום. אבל בכל זאת זו שיחה ולא מונולוג. אני מקשיב לך ואתה שומע ומשמיע.
במהות, הנושאים לא השתנו, הם עוסקים ברובם בבני אדם, ביקרים לי, מהמעגלים השונים של
חיי, שהם אותם מעגלים של חיך ולרוב גם אותם אנשים ממש.
אנחנו משוחחים על המשפחה, על הקיבוץ, על הבית ועל הדרך, על איך לשמור על הערכים
הייחודיים שלנו מבלי לוותר על מהותם, אבל בנכונות למצוא דרכים שיוכלו לקונפליקטים
שבתוכנו.

אנחנו משוחחים על התנועה, על "השומר הצעיר", על התנועה הקיבוצית, על האחריות
והמחויבות שלי לפעול למען העצמת שליחותה של התנועה השורשית שלנו, למען האדם ולמען
העולם, בשביל הקיימות של הדורות הבאים.

אנחנו משוחחים על המדינה שלא התקדמה רבות מאז שהלכת, שעדיין דבקה במלחמה ופחדת
מהשלום. שמגדילה את הפערים בין בני האדם החיים בתוכה. המדינה היהודית-דמוקרטית שכה
רבים בה מתרחקים מיהדותם או לחילופין מערכיה הדמוקרטית.
אנחנו משוחחים על "השמאלי" שלנו, שחסר את המצפן של מפ"ם.
אנחנו משוחחים על תרבות של חיקוי וצריכה שחסרה את האוטנטיות והפשטות.
ובכל זאת זוהי ארצי, מולדתי האהובה שאליה אני קשור בעבותות נפשי ומחויב לפעול למענה
תמיד.

אני שומע את קולך המהדהד בחיי וכמו בעבר, בילדותי.
לפעמים אני מחציף פניי וקורא תיגר על עמדתך, אבל תמיד הדיאלוג נמשך ואני ממשיך להתמלא
מה"יש" הגדול שלך.

בתודה!

יניב

30/09/2010

לבטים ראשונים / יענקלה

יש אדם תוהה על דרך חייו ופועלו, יש והוא מסכם לעצמו את הישגיו או הספקו. נראה כי הגיעה השעה גם לנו לעשות כן.

אולם לי קשה המלאכה במיוחד, ואף כי הייתי ילד "תנובה" (תרתי משמע), יש בלבי הרצון לקחת חלק בשמחתכם-שמחתנו. כיום, לאחר המגע הראשוני עם יצירת נקודה חדשה ויצירת בית קיבוצי נוסף, פועמת בי ההרגשה אשר לה התנכרנו בביתנו הוותיק יותר. אולי הפעם יותר מתמיד אני מביין את הסנטימנטים של הורינו. את החזרה והיניקה מזיכרונות הנעורים ובמיוחד מזיכרונות יצירה חדשה. אנחנו אף פעם לא חשנו זאת, הדברים נראו ציוניים מדי. ומי יודע כמה שנים עוד היו עוברות בלי שנכיר מציאות שונה כל-כך אף כי היא כה קרובה ללבנו. מי יודע כמה היינו שוקעים בשגרה המעמיקה והולכת בחיינו הקיבוציים, בנוח ובטוב שיש לנו בביתנו....

המקלחת המשותפת, המקור הראשוני בו נוצר ההווי הקיבוצי, חילופי החוויות והרשמים שלאחר יום עבודה מפרך. חדר האוכל הקטן – אין בו אורות רכים, גם לא רכות העגלות המתרוצצות בו, אך יש בו חום של משפחה קטנה. ובית התינוקות אשר עדיין אין בו תינוקות רבים וכולם שייכים למשפחה כולה, אשר צופים כבר היום לעבר העתיד, ומי יודע כיצד ילדינו-אנו יצמחו בבית זה.

אומר בפשטות: אינני מתגעגע כל-כך למפוחיות. הסתגלתי למה שיש, וגם המרחבים האין-סופיים, שכה שונים מהנוף ההררי המיוער של קיבוצי, גם בהם התאהבתי. יש בהם הוד קדומים. רבים אינם מוצאים בו כלום, אולם די בכך אם תעמיק להסתכל בו ותתאהב במהרה. אולם לאחר כל זאת, מנקרת בלבי מחשבה עגומה על עתידנו הקיבוצי, על מקור כוח האדם שכה חשוב לנו והוא לא נמצא. האם נוכל לעמוד זמן רב במשימה של שליחת פלוגות עזרה? ואולי בבוא הזמן, כשהתנאים יבשילו, נצטרך לקשור את חיינו עם נקודות חדשות כגון זו שלנו? אומר בגלוי, איני יודע עדיין מהי הדרך לפתרון.

אין לדעת מה נושא בתוכו העתיד. אני מאמין שאם נחזיק פה, יבוא גם כוח אדם שנחוץ לנו. אני מאמין כי ההיסטוריה חוזרת על עצמה וייתכן שעוד כמה שנים שוב יהיה קסם בתנועה הקיבוצית, אותו קסם שמשך אליו רבבות. אולם לנו אסור לחכות, עלינו להמשיך בחיינו פה בנקודה מרוחקת, רק אם נאהב אותה, את פינתנו זו, יוטב לנו. רק אם נקשור בה את חיינו באופן סופי – נתפתח ונתקדם. אך תנאי לכך הוא הליכוד החברתי, השמירה על נפשו של החבר. נהיה קצת יותר קרובים, ואולי כדאי שנשוב ונהיה כפי שהיינו - צעירים יותר (אף כי צעירים הננו גם היום), חופשיים וגם קרובים ואוהבים זה את זה. אינני מאמין בפיתוח המשקי של הקיבוץ אם אין בו היסוד החברתי האיתן, אותו יסוד המקנה לקיבוץ את הרגשת היציבות.

הנה כי כן, עברתי את הגבול. קצת הפלגתי בהרגשות, אולם לא היה בידי לעצור את זרם המחשבות וההרגשות, ואף כי יש ברשימה זו מעין הזדהות עמוקה לחיים אלה, ובייחוד למקום זה, עדיין קורא לי לשוב קיבוצי שלי בו גדלתי וחונכתי. ייתכן כי ניטיב להרגיש הלך מחשבה זה כאשר נזקין מעט וילדינו יצטרכו לשוב הביתה, להמשיך לבנות את הבית הקיבוצי. אני מקווה שיהיה להם גם מה להמשיך.

ידיעות עין השופט
י"ג בתשרי תשכ"א, 1961

אחרי שלושים שנה / רינה

שלושים שנה זה המון, המון זמן. קשה לי להאמין שבאמת עבר כל-כך הרבה זמן. מצד אחד, אני חשה שמותו הפתאומי של יענקל'ה אירע רק לאחרונה והוא כל-כך טרי... אולם כל הדברים שהתרחשו אצלנו מעידים עד כמה ממושכת התקופה בלעדיו.

הכרתי את יענקל'ה בצבא, בגולני, בתחילת שירותי הצבאי. והנה עכשיו צליל, נכדתנו הבכורה, משתחררת מהצבא.

הבנים שלנו הקימו משפחות נפלאות משלהם, הילדים גדלים – כל אחד וחיו, כל אחד והישגיו, ואני גאה בהם ונהנית מהם! מצרה על העובדה שאני נהנית מהם לבד ואין לנו את האפשרות ליהנות יחד.

ההפסד וההחמצה הגדולה ביותר של יענקל'ה הם, שלא הכיר את כלותיו ואת נכדיו, לא זכה להיות שותף לגידול משפחתו ולכל השמחות שליוו אותה.

אצלנו, יענקל'ה נוכח תמיד. כל דבר שקורה במשפחה – זוכרים ומזכירים אותו. הנכדים, למרות שלא הכירו אותו – גדלים עם השירים והסיפורים שלו, ומדברים עליו כאילו הוא חי בינינו כעת, ולי זה חשוב מאוד.

נמשיך לשמור תמיד את אהובנו איתנו.

אוגוסט 2010

אבא,

השיירה ממשיכה

לא עוצרת

מאז יצא הזמר אל הדרך הרבה השתנה

נופים התחלפו

פרצופים התחדשו

רק אתה בן ארבעים ושלוש כבר שלושים שנה.

פעם הזמר נוצר מתוך הכפר

היום נראה שהכפר נשמר בזמר.

האם למדנו לתת תשובה הולמת לשאלה המהדהדת:

”שיירה אל אנה את עוברת?”

הולכים ביחד, כל אחד בדרכו, אבל ביחד

ואולי זהו סוד הזמר.

גם אני הולך בדרך

דרכי שלי היא דרך חדשה

והנה אני כבר בגילך

אבל עדיין יש בי ילד שכבר שלושים שנה בן שלוש-עשרה

ולילד הזה

לפעמים

עצוב קצת בדרכים.

יאיר

לזכרו של אבא / יניב

עשרים וחמש שנים למותו

אבא שלי אהב מאוד את חג הסוכות. יש בחג הזה הרבה מרכיבים, שהם חלק מעולמו של אבי. ביהדות, זהו החג הסוציאליסטי ביותר – חג המבטא את שוויון ערך האדם. אצלנו, תמיד, היה זה גם חג האסיף – חג המבטא את הקשר שלנו לאדמה. החיבור הזה, שנוצר בחג בין האדמה, האדם והעם – הוא חיבור של הניגון המיוחד של אבי.

ניגוניך, אבי, מלווים ומנחים אותי בחיי.

ניגוניך - הם תווים שיוצרים צלילים, שיוצרים הרמוניה מוזיקלית.

ניגוניך - הם מילים שמבטאות ערכים, שיוצרים הרמוניה חברתית.

ניגוניך - הם מעשים שמבטאים לקיחת אחריות למען "תיקון עולם".

ניגוניך - הם תום, שובבות והומור.

ניגוניך - הם אהבת האדם באשר הוא אדם.

ניגוניך, אבי, משמשים לי כבר עשרים וחמש שנה כמצפן.

בשבילי אתה נפקד-נוכח. אינני פוקד את קברך. אינני מתאבל על חסרוניך. אינני עסוק בהעדרך. במקום כל אלה אני עסוק בנוכחותך.

אני ממשיך לנהל איתך דיאלוג כל השנים. בוחן את המציאות דרך הניגונים שלך, יודע מה היית אומר או עושה ובוחר כל פעם מחדש – האם לקבל את עצתך- דרכך או לחרוש לי תלם חדש, השונה במקצת משלך.

עשרים וחמש שנים חלפו, והמציאות בה אנו חיים נדמה שנעשית רק מורכבת יותר. אבל אני לא נרתע ולא מתייאש מהקושי, אלא מביט קדימה באופטימיות, בתקווה ובאמונה שנדע לעשות טוב יותר.

גם זה ניגון שקיבלתי ממך, אבי.

וכאשר אני מביט לאחור ורואה שם את נכדיך, שלא זכו בך, שלא זכית בהם, ולמרות זאת כל-כך הרבה ממך נמצא אצלם-בתוכם.

אז נדע שעוד חוזר הניגון והשיר לא תם, ושוב יוצא הזמר אל הדרך.

סוכות תשס"ו - אוקטובר 2005

ליענקליה / רינה

עוד שנה חלפה וכבר שבע-עשרה שנים.

שנים ארוכות של הרבה עצב, כאב, כעס, תסכול, וגם הרבה דברים מרגשים ומשמחים, על אף שלא יכולנו לחלוק בהם יחד.

היו אלו שנים של תמורות גדולות בעולם כולו, בארץ שלנו, בקיבוץ ובמשפחתנו הגדולה והמצומצמת, הפרטית.

תמיד כאשר מתרחשים דברים, גם טובים וגם רעים, ובמיוחד אלו השייכים לנו, לשנינו, מחרים יותר החסר – אי היכולת להתחלק, להתייעץ, וגם סתם לספר...

כואב ומרגיז כשאבא איננו ולא יכול ללוות את ילדיו בגמר חינוכם, בהיותם חיילים (פרט לגיל, שהיה זה ליווי סוער ומלא חרדות...) ובהמשך דרכם – לימודים, נישואים, והחוויה הגדולה של ליווי ילדים ונכדים.

אנחנו, בינינו, מזכירים ומדמיינים פעמים רבות מה אבא היה אומר אילו...

התקופה האחרונה הייתה קשה במיוחד. שוב נאלצנו להיפרד ולכאוב, ויחד עם הכאב הגדול נפתחים גם פצעים קודמים וקשה, קשה מאוד!

למזלנו, החיים בכל זאת, איכשהו, מתאזנים קצת ומזמנים לנו גם חוויות טובות ומשמחות – וכך נזכה בקרוב, שוב לַמְנוֹת של אושר ושמחה במשפחה - להזכירנו כי אלו הם החיים, המשלבים בתוכם את כל הגוונים.

אוקטובר 1997

אבא / יניב

חמש-עשרה שנים למותו

עוברים ימים, חולפים ימים, יופי הולך ויופי בא.

חלפו כך, כמעט ביעף, חמש-עשרה שנה בלעדך.

שנים מרתקות, עם הרבה כאב והרבה יופי.

יופי שהיה, יופי שמתפתח ויופי שרק מתחיל...

רבי נחמן מברסלב, בספרו "ליקוטי מוהר"ן", כותב על שירת העשבים:

"דע, כי יעקב אבינו, כששלח את בניו עשרת השבטים ליוסף,

שלח עמהם ניגון של ארץ ישראל...

כי דע, כי כל רועה ורועה יש לו ניגון מיוחד, לפי העשבים ולפי

המקום שהוא רועה שם.

כי כל בהמה ובהמה יש לה עשב מיוחד שהיא צריכה לאוכלו...

ולפי העשבים והמקום שהוא רועה שם כן יש לו ניגון...

ומשירת העשבים נעשה ניגון של רועה".

כך גם אותנו שלחת, יעקב אבינו, לרעות במשעולי החיים מצוידים בניגון של ארץ ישראל, בניגון כפרי של קיבוץ.

ובניגון ששתלת בנו היו המוטיבים האלה של רבי נחמן:

שלכל אדם ואדם יש דרך מיוחדת משלו – ניגון משלו.

ושצריך להיות מודעים וקשובים למקום המיוחד בו נמצא האדם ולטבע המשפיע עליו – לפי

העשבים ולפי המקום שהוא רועה שם.

"והאדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו".

ולפי העשבים והמקום שהוא רועה שם, כן יש לו ניגון.

ממשיך רבי נחמן ב"שירת העשבים" ואומר:

"גם הניגון הוא להרועה בעצמו. כי מחמת שהרועה הוא תמיד

בין בהמות, היה אפשר שימשיכו ויורידו את הרועה מבחינת

רוח האדם לרוח הבהמיות, עד שירעה הרועה את עצמו.

ועל ידי הניגון, ניצול מזה... כי הניגון הוא התבררות הרוח,

שמבררין רוח האדם מן רוח הבהמה".

בכך גם הסברת לנו, אבא, את עוצמת הניגון.
בשבילך – בשבילנו.
מותר האדם – זה הניגון.
רוחניות ותרבות – זה הניגון.
ובלי הניגון נישאר רק עם מאבק הקיום, ממש כמו הבהמה.

חלפו חמש-עשרה שנה והניגון שלך חי בתוכנו. כבר לא שומעים תקליטים, אלא רק דיסקים,
(אפשר לדמיין איך היית מתמוגג מהאיכות המוזיקלית של "הבלתי גמורה" של שוברט על דיסק
משובח...)

יופי הולך ויופי בא. כבר אין בעין השופט ערבי "שוב יוצא הזמר", אבל יש בעין השופט כבר חמש
שנים של "צליל" – נכדתך הראשונה, וחצי שנה של "תו" – נכדך הראשון.
והניגון שלך נמשך.

אוקטובר 1995

אבא / יניב

אבא, כשהלכת מאיתנו, לפני עשרים ושמונה שנים, היינו משפחה לא גדולה, שחיה בעין השופט –
אמא, גיל, יאיר ואני.

היום אנחנו עומדים כאן, על האדמה הקשה והיבשה שלנו – אדמה שסוף סוף זכתה להרות את
צימאונה במטר של ברכה שירד היום.

אנחנו עומדים כאן עם הדור הבא, יוצאי חלציד: עם צליל ויסמין, נופר ותו, גיא ושי, אליה ומטר
ומיכל, ינון וטל.

אלינו הצטרפו הנשים המיוחדות והנפלאות כל-כך – אביגיל, גליה ודפנה.
אנחנו כבר שבט לא קטן.

מתוך ההעדר והמחסור נוצר יש גדול וטוב ויפה כל-כך.

אנחנו משתבחים ומודים על מה שיש, וזוכרים כל הזמן את מה שחסר – אותך.
ובמסע החיים אני מרגיש תמיד את נוכחותך והדרכתך הרוחנית.

אני בדיאלוג – יודע מה תציע ואיך היית מגיב, ולרוב אני קשוב לעצות האלו, שנאמרות ללא קול.
והקיבוץ שלנו כל-כך אחר – כל-כך דומה.

והארץ שלנו השתנתה כל-כך – אבל ייחודה נמשך.

וחוזר הניגון ונמשך ונמשך...

27 לאוקטובר 2008

אזכרה לאבא / יאיר

עוד שנה, וזו הפעם העצימה תולדותיך,

אבא, תולדות מלשון תולדות – והנה השנה האחרונה הביאה איתה עוד שתי נכדות, גילויי חיים שאתה מקורם מוסיפים להופיע, לעדן ולבשם עולם.

אני זוכר יום אחד, בשעות אחר הצהריים, ליוויתי אותך מהמזכירות הביתה, אחרי יום ארוך. לא הצלחנו להגיע הביתה לפני שעצרה אותך אחת הוותיקות, שלא מכבר איבדה את בעלה, ושטחה בפניך את צרותיה ומועקותיה. ואתה, קודם כל מקשיב רוב קשב ואחר-כך עונה בצדקת דבריה ופתאום מוסיף איזה דבר הלצה עם חצי חיוך, והיא כבר אומרת "באמת יענקליה" וצוחקת ושוכחת כבר צרות עולם.

נעלבים ואינם עולבים, כך מכנה הגמרא את זרע אברהם – עם ישראל – והפירוש אולי הוא שגם מהומות ונוראות העולם לא מקפדים את אוריינטציית החיים של הרחבת והטבת החיים באשר הם.

וכזה היה אבא, בדומה לסבתא, למרות שיכלו לשקוע בטענות הצודקות ביותר, בהתייחס למה שעברו בשואה, אך בחרו בחיים ובטוב, לשמוח ולשמח, לגדול ולהגדיל. רק יש לציין הבדל בין אבא לסבתא. סבתא עברה את נוראות השואה כאדם בוגר, ומפעל חייה החיוני הוא תוצאת בחירתו של אדם חושב, בוגר. ואילו אבא עבר את הדברים כילד וניתן היה לצפות שהחוויה תעצב את הרקמה הנפשית העדינה באופן של הטבעה צלקתית בלתי הפיכה. ובמה שהופיעה נפש כל-כך חיובית ושמחה - זה בעצמו מעיד על תכונה אישיותית פנימית הקודמת לכל בחירה.

בסמוך לפטירתו של אבא, הייתה לי שיחה עם סבא צבי ז"ל והוא אמר לי: "אתם הבנים צריכים להמשיך את מפעל החיים של אבא". אני זוכר את הרגשת המחנק שחשתי אז, כאילו כל חי כבר מוכתבים מראש, מוכרחים לתלם הפעור. היום אני חושב שלו רק תכונן תנופת החיים הזו של אבא את נתיבותי, הרי שיהיו אלו החיים הראויים ביותר. כי לא מפעל החיים הייחודי, היחידני, הוא זה הצריך להמשך, כי אם אומר החיים המאפיין.

אזכרה - לשון זיכרון. ישנה נטייה לייחס לערך הזה תוכן של עבר. במקורות יום הזיכרון זהו ראש השנה - היום האוגד את כל השאיפות והכמיהות היותר עתידניות, נשיאת העיניים כלפי מניית החיים ההולכת ובאה, הולכת ואוספת את ההווה כולה לרוממה אל תכליתה, אל המציאות היותר שלמה. ההטבה הגמורה שהבזקים ממנה חש ומרגיש כל חי, ברית העבר ושאיפת העתיד - נפגשות יחד להיקרא הווה.

היום הזה, יום הזיכרון של אבא, הוא היום בו אנו מתכוונים לבסס את אומר חייו בחיינו. זהו מעמד נפש של שיכלול, של התקדמות, ולכן גם של שמחה ושל ברכה, לכן ומתוך כך נאמר "יהי זכרו ברוך".

תשס"ד

דברים בערב יום השואה והגבורה / מדבריו של יענקלה

כשהייתי בן שנתיים, נסעו הוריי יחד איתי ועם אחותי לבקר את הוריהם בצ'רנוביץ'. מהביקור הזה חזרנו לבוקרשט עירנו, אולם מיד נלקחנו למחנות באוקראינה המערבית.

משפחתנו (הוריי, אחותי וכן סבתא) גרה לפני המלחמה בבית אמיד חם. אבא היה צלם בעל השקפות ציוניות ואמא פעילה ב"השומר הצעיר". במחנה הפרידו מאיתנו את אבא. הוא ניסה לברוח פעמיים. פעם אחת נתפס והוחזר, פעם שנייה יצא עם עוד שישה בחורים, הם תפסו סירה אך לא הצליחו בדרכם. כולם, פרט לאחד, קפאו בנהר. אחד מהם ניצל וחזר למחנה. הוא סיפר שאבא נספה.

כל ילדוטי, בגילאים שבין שנתיים לשמונה, עברה עליי בין גוויות ושלדים. אני זוכר משחקי ילדות בכפתורים שנלקחו מהרוגים.

סבתא נפטרה בגלל התנאים הקשים ומחסור באוכל. הנחנו את גופתה על סולם ולוינו אותה לקבורה. שנים לא יכולתי להשתחרר מן המראה הזה. בלילות, ליד אמא במיטה, לא הייתי נרדם וכל הזמן בדקתי האם היא עוד חיה.

אני זוכר, יום אחד הגיע פרטיזן רוסי. אבא כבר לא היה בחיים ואמא הסתירה את הפרטיזן בארון. עשר דקות לאחר מכן נכנסה כיתה של חיילים גרמנים וחיפשה את הפרטיזן. אמא, כמובן, אמרה שהוא לא מסתתר אצלנו, ואז הקצין הגרמני סטר לה. זה פגע בי מאוד.

כשנגמרה המלחמה, אמא דיברה כל הזמן שצריך להגיע לפלסטינה, שזו ארץ היהודים. יצאנו מהמחנה והתחלנו ללכת לבוקרשט – שתי נשים וילד בן שבע וחצי, כשכל רכושנו שלושה תרמילים גדולים. הלכנו שעות רבות ולא יכולתי יותר. התיישבנו. בדיוק באותו זמן עברה עגלה נהוגה בידי איכר רוסי, שנסע לעיירה קרובה בה נמצאת תחנת רכבת. אמא העלתה אותי על העגלה ואמרה לי שאחכה בכניסה לעיירה, שם ניפגש. האיכר הוריד אותי כנראה קצת רחוק מהכניסה, קרוב לפסי הרכבת. חיכיתי שעות לאמא ואחותי – אך הן לא הגיעו. התחלתי לחשוב שהן רצו להיפטר ממני. בכיתי, והנה אני רואה אותן מרחוק והן אינן שומעות. הייתי בטוח שהן רצו להיפטר ממני. צעקתי וצעקתי, אחותי הבחינה בי מרחוק ורצנו האחד לעבר השני. התחבקנו ובכינו. החלטנו שיותר לא ניפרד לעולם.

חזרנו לבית הישן בבוקרשט. לאמא היה ברור שצריך לעלות ארצה. את אחותי שלחה לפלסטינה ואותי, הקטן בשש שנים, הכניסה ל"השומר הצעיר". אחותי הגיעה לקיבוץ מרחביה ואומצה בידי אנדה ומאיר יערי. כשמאיר ביקר ברומניה הוא מסר ד"ש חי. אמא דיברה עליה כל הזמן וכעבור שנתיים מצאנו את עצמנו על האנייה "תיאודור הרצל", שנקראה לאחר מכן "מדינת היהודים". הייתה דחיסות עצומה. כאשר התקרבו לחופי הארץ, הופיעו עשר משחתות בריטיות. מפקדי ההגנה והשליחים התערבבו בין הפליטים והושיבו את הילדים ליד ההגה. כך מצאתי את עצמי בחדר המכונות ליד ההגה. גררו את האנייה לנמל חיפה. חיפה הייתה כל-כך יפה בלילה, אך לא זכינו להגיע אליה. מאניית הפליטים הועברנו לאניית מלחמה בריטית ומשם לקפריסין. בקפריסין אני זוכר איך שמחנו ביום ההכרזה על הקמת המדינה. זמן קצר לאחר מכן עלינו לארץ באניית "עצמאות". אמא פגשה את משה בלומשטיין ודרכו הגעתי לעין השופט. אמא האמינה שרק קיבוץ יוכל לרפא את פצעי ילדותנו.

היה לי מאוד קשה. הייתי בן עשר. שוב לבד. ג'ק ונעימה קרייפין אמצו אותי, ואני אסיר תודה להם על כך עד היום.

אני זוכר שאמא באה לבקר אותי בקיבוץ, וכל פעם שעמדה לחזור – הייתי פורץ בככי. באחת הפעמים אמרה לי: "אולי אקח אותך איתי, זה קשה מדי בשבילך". אבל אני סירבתי ואמרתי: "אני אבכה עד שאתגבר". זה היה המוטו של ילדוטי – "אני אבכה עד שאתגבר".

שנים רבות לא דיברתי עם איש על ילדוטי. מחקתי כל זכר. כאילו נולדתי מחדש בספטמבר 1948. רק כשנולדו ילדיי – התחלתי לחזור אל הימים ההם.

יענקל'ה אחי – הפגישה שלא התקיימה / יהודית גלבו

ליום השלושים למותו של יעקב שגיא ז"ל

"ביום שני, 29 בספטמבר 1980, אמתין לך ליד האוטובוס בשעה 12:45".
כך אמרת שלושה ימים קודם לכן בטלפון. היינו אמורים לבלות כמה שעות פרטיות – אתה ואני.

אינני יודעת מה חלמתי, אבל התעוררתי בטרם בוקר, אחרי חלום בלהות ולא חזרתי לישון.
התיישבתי על כורסה בסלון.

עדיין לא ידעתי, אבל לבי כבר ידע. בעודי מתלבשת ומתכוננת לנסוע – הגיעו אליי חבריך
מעין השופט ובשורת איוב בפייהם. עליי הוטלה גם המשימה להודיע לאמא את הנוראה בבשורות,
שיענקליה – משוש חייה – איננו עוד.

נפגשנו באיחור של עשרים ושש שעות בדיוק – אני והארון. ביום שישי האחרון סיפרת לי שאתה
בסדר וכבר עובד ימים שלמים, אבל לבי היה כבד עליי ורציתי להיות איתך. לא הרביתי להגיע
לעין השופט, היינו "עסוקים", גם אני וגם אתה. אבל הפעם מצאתי פנאי. חרדות השמורות בלב
פנימה, אותן לא ביטאתי בקול, הציקו לי נורא. איחורתי!!! והפעם לעולמים.

נפגשנו בבר מצווה של צעיר בניך – יאיר. אני מתרפקת על אותם רגעים שהלכנו בשבילי קיבוץ
מרחביה רק שנינו – ידך על כתפי – משאירים מאחור את כל האורחים ו"גונבים" כמה רגעים
של יחד.

דאגותיי ובעיותיי הטרידו אותך. בפעם האחרונה ראיתך בבית חולים כאשר היית בבדיקות.
שתי פגישות נוספות לא יצאו אל הפועל (מי ידע שהזמן אוזל).

הלם מותך הכה בנו בכל עוזו ופצע אותנו ללא רחם עמוק-עמוק.

פוטנציאל שרק בחלקו מיצה את עצמו, ועוד הרבה הרבה ממנו לא הגיע לידי ביטוי.

ההומור, החן והקסם. ההתלהבות, האהבה והמצפון – נטמנו באדמה ללא תקומה – בפריחתם.

יענקל'ה, אינני בטוחה אם סיפרתי לך כבר פעם, שבעודך תינוק בעגלה ואבא ז"ל "נטרף" אחרוך,
קינאתי בך, ולא רציתי לטייל איתך, אך כאשר ראיתי איך נאבקות חברותיי על הזכות לטייל
איתך – הזזתי את כולן ואמרתי: "הוא שלי ורק אני אטייל איתו".

אחר-כך באו ימים בהם הייתי התלמידה המצטיינת, רוקדת ומדקלמת בהצגות, ואילו אתה
הסתפקת בתפקיד המעריץ הנלהב של אחותך. ברבות הימים התהפכה הקערה על פיה, אני נטשתי
את האמנות ואילו אתה דבקת במוזיקה, בקיבוץ ובמשפחתך חזק ועמוק!

למרות שרווית נחת מהישגך, הם לא סיפקו אותי. הערצתי את התמדך ובעיקר את סבלנותך,
הסכמתך לוותר מרצון על חלומך: ניצוח על תזמורות סימפוניות בארץ ובחו"ל. כרגיל, המצפון
ניצח.

רציתי לדבר איתך על השורשים.

על כך שאבא היה "מנהיג בפועל ציון שמאל", ציוני ודובר עברית מנעוריו, מהפכן, אבל סולידאי,
בעל כושר ניתוח אנליטי כביר. זכורני שבימי המלחמה, כאשר הגרמנים שעטו קדימה לתוך
ברית המועצות, הוא אמר שהמפלה תבוא להם מסטלינגרד.

יהודים וגויים באו בהסתר לשמוע את ניתוחיו של אבא. ואני אז ילדה קטנה, סקרנית, מקשיבה
כשלא שמים לב.

פשוט רציתי שתדע שאנחנו, אתה ואני – לא דור ראשון לציונות המהפכנית במשפחה. נכון שהקדמתי את אמא ב"השומר הצעיר", אבל אמא עשתה חיל ב"משמר".

אתה ואמא עליתם לארץ כאשר אמא עומדת בראש הקבוצה הגדולה ביותר בת מאה וחמישים איש. אתם מגיעים לקפריסין ואמא סדרנית עבודה של מחנה 70. היא פעילה בחיי התרבות הנרקמים שם כשחקנית בתיאטרון החובבים. ואילו אני "ותיקה", שנתיים לפניכם עולה לארץ לקיבוץ מרחביה. מנצלת את קליטתי המהירה בשפה ובמקום ומגלה עניין בכתיבה.

לא תאמין, אבל בשנתי השנייה בארץ כתבתי על "תוכנית מרשל", על נהרו (הספר הזה קשה מאוד לקריאה ולהבנה), אך מחנכיי, אברהם גורן וחיים שטארק, החליטו שעליי לכתוב – ועשיתי זאת.

כאשר יצאתי לעזרת אמי, שעלתה לארץ וטעמה את טעם העבודה ואתה עדיין טירון (בן אחת-עשרה) בעין השופט, אתה כותב לנו לחיפה: "הורים יקרים" (אני הייתי אצלך על תקן של אבא).

ביום חתונתי בכית מרה. כנשאלת מדוע – אמרת שלוקחים ממך את אחותך.

נכון, יותר מדי עבר עלינו יחד. היינו קשורים בחוטים סמויים. לקשר קוראים "השואה". נותרנו שלושה "טרזיקה" (כך כינית אותנו).

מזמן רציתי להזכיר לך את היום שבו הגרמנים לקחו את אבא לעבודת פרך ואמא נסעה ללוות אותו לעיר הסמוכה. אצלנו פרצו קרבות והכפר נכבש על ידי הפרטיזנים. במשך יומיים היינו מנותקים מאמא שנשארה אצל הגרמנים, מרחק של עשרה קילומטר מאיתנו. לחדרנו הגיע פרטיזן בהיר עיניים, התיישב בין שנינו, חיבק אותנו, יצא וחזר עם חלת חמניות (חמניות קלופות שהשמך נסחט מהן) ופיתות מקמח אפונה.

כעבור יומיים הצליחה אמא לחזור אלינו. היו רגעים שכבר האמנתי שיותר לא נראה, ונאלצתי לשקר לך ולומר שבכל רגע היא עומדת לחזור (ואני "גדולה" – בסך הכול מבוגרת ממך בחמש וחצי שנים). הגרמנים חזרו בכידונים שלופים, היסטריים ירו לכל עבר בחיפושיהם אחר הפרטיזנים. אמנו האמיצה שמרה על קור רוח, גם כששני חיילים פרצו ביריות לחדרנו ושאלו האם ראתה פרטיזנים (את השאלה ליוו בשתי סטירות לחי מצלצלות!), היא לא הנידה עפעף ואמרה לנו לא לבכות ולא לזוז, כדי לא לעצבן את החיילים.

או כאשר ב-31 בדצמבר 1943 נרצח אבא שלנו בוורוורובקה. שנינו בוססנו בבוץ כדי להגיד קדיש ב"בית הכנסת" (מניין שהתקיים באחד הבתים). כלבים רדפו אחרינו, אך התמדנו בריצתנו, עד נסיעתנו משם. אני כבר בת אחת עשרה וחצי ואתה בן שש. אז הגיעו הרוסים ואפשר היה כבר ללכת הביתה. אנו הלכנו והלכנו ואולי אנו הולכים עד היום. חצינו את אוקראינה, עשרות או מאות קילומטר. וכאשר כשלו רגליך הקטנות, והסכמנו שתיסע על עגלתו של איכר כברת דרך, הותיר אותך האיכר במעלה גבעה לבד - כאשר היום נטה לערוב. ואנו שתינו, אמא ואני, לא יודעות את נפשנו מרוב פחד שמא אבדת לנו לעד. ברגע מסוים ראיתך ורצתי אליך במעלה הגבעה – בכוחות על-אנושיים. תפסתיך בזרועותיי והורדתי אותך למטה, וגם משם קשתה ההליכה מאוד. מעולם לא רצינו – לא אתה ולא אנחנו – להיפרד ולו לרגע.

ועוד באותו מסע, כאשר נותרנו מאחור עברנו דרך יער לבדנו, כי הטור הארוך שצעד עמנו הספיק כבר להתרחק מאוד. והנה עדת זאבים עומדת ומציצה בנו ממרחק קטן. אני שואלת בשקט את אמא אם אינה מפחדת מ"הכלבים" והיא עונה בשקט-בשקט: "תמשיכו ללכת קדימה, לא לרוץ ולא להסתכל לצדדים". כאשר יצאנו מהיער אמרה אמא כי היו אלה זאבים.

לולא קרו הדברים לנו, הייתי אומרת שזו אגדה, אך השתתפתי ב"אגדה" זו.

בעין השופט זוכרים חבריך שהגעת במכנסיים קצרים עם גרביים לבנות עד הברכיים. אבל אני הגעתי לבוקרשט בשמלת קטיפה כחולה, עם צווארון תחרה שקיבלתי במתנה בדרך - ויחפה!

בעין השופט זוכרים את ה"ידישע מאמא" שלך ואת "או מיי פאפא", רק לא ידעו מדוע כה התמוססו לשמע צלילי החצוצרה שלך. מה היו שירים אלו לך – אני יודעת.

יש לך אמא אמיצה שמעטות כמוה. אתה פיצית אותה על הכורח להיפרד ממך למענך. למען עתידיך. הכית שורש, הקמת משפחה לתפארת. התפתחת ונתת מעצמך בנדיבות לרבים-רבים. פשוט לא ייאמן שכזה אדם יצמח מילד יתום מאב בגיל שש, לא בן קיבוץ. זוהי תעודת כבוד לקיבוץ בכלל ולעין השופט בפרט. אין ספק שרינה רעייתך לא רק בנתה איתך קן משפחתי חם, אלא תמכה בך, טיפחה את הבית ואת הילדים, ואין קץ לסבלם ולסבלנו.

כה רבים כואבים את מותך. מחנכי ממרחביה (אברהם גורן) כותב: "אשריך שזכית לשייכות אל אח שכזה במשך ארבעים שנה". אשרי!

החל מ- 29 בספטמבר 1980 אנו חיים עם העבר.

אחותך האוהבת יהודית (יטיקה) גלבע
קריית ביאליק

החצוצרה שנתייבשה / יהודה אטלס

שבעה למותו של המוזיקאי יעקב שגיא - ידיעות אחרונות, 6 באוקטובר 1980

על צלע גבעה ירוקה בהרי אפרים, למרגלות עצי אורן, ששחרורים מזמרים בצמרותיהם, נטמן בשבוע שעבר המוזיקאי יעקב שגיא, איש קיבוץ עין השופט. בן ארבעים ושלוש היה במותו. כשאומרים "שירת חייו באמצע נפסקה", אמר ידיד, "אצל יענקל'ה זו לא סתם מליצה".

צעיר ומחייך תמיד, כולו פקעת של אנרגיה ואופטימיות, של אהבה שורשית לאדמה ולהווית הקיבוץ – כזה היה האיש, שתירגם אהבות אלו לעשרות לחנים המתגלגלים דרך קבע על גלי האתר, ושפעילותו הפיחה חיים ומוזיקה באין ספור משקים ברחבי הארץ.

בקיבוץ, מאז היותו חניך המוסד החינוכי, הפכו יענקל'ה והחצוצרה שלו למעין סמל לתרבות הצומחת מן האדמה.

החצוצרה מהדהדת עד היום גם באוזני ותיקי חטיבת "גולני", בה עשה את שירותו הצבאי. המנון גולני ("לא פלדה אפורה שעטה במורד... " אבל מי זוכר את המילים) אותו הלחין אז, הפך לשיר הלכת המושמע ביותר בגלי צה"ל ובכל טקס-מצעד-מסדר-אירוע צה"לי.

יענקל'ה, לימים האב-טיפוס הצברי, הגיע לארץ (עם אמו ואחותו) מרומניה של מלחמת העולם השנייה, אחרי נדודים באירופה, ונשלח לקפריסין.

בדירה קטנה וצפופה בוואדי סאליב שבחיפה, החל את חייו בארץ. דרכו הובילה אותו לקיבוץ עין השופט, שם עבר את נתיב הייסורים הידוע של ילדי גולה בקבוצת צברים סגורה ומתנשאת.

יחד עם חצוצרתו הפך ל"מסמר" המסיבות וחי "הרוח" במוסד, משלב היידן עם "או מיי פאפא", ומלחין שירי נעורים - "מה זאת אהבה", "לעת מצבי רוח" - הפורשים כנפיים ומושרים עד מהרה בקיבוצים אחרים.

ל"גולני" הוא מגיע בתוך מחזור-שמנת של בני קיבוצים, זריקת עידוד של מה שנקרא אז "חומר אנושי מעולה". היה זה מחזור שדיבר כל הזמן על "תרבות", "ערכים" ו"חבר'ה". שציטט את "ארץ הצהריים" של ע. הלל, בין ג'בלאה לגיבלאה, ושתרם תרומה מכרעת לסגל הפיקוד ולסיירת החטיבתית, ל"מוראל" ולגאוות היחידה.

יענקל'ה היה הראשון שלימד את "גולני", שלחצוצרה יש כמה אפשרויות נוספות, מלבד תרועות ההשכמה והעלאת-הורדת הדגל.

כשחזר לקיבוץ היה לרועה צאן, ושם, בשדות המרעה נולדו "ענבלי עדרים", ו"על מה ישיר רועה עצוב".

בדילמה הנצחית - "אני וכישרוני - והקיבוץ", תמיד הייתה יד הקיבוץ על העליונה. כשהתעורר הצורך לצאת לשנת-שירות-שלישית (ש.ש.ש.) לעזרת משקים צעירים, הוא נוטל את רעייתו רינה ואת בכורו ויוצא לקיבוץ ניר עוז, בו הופך לדמות מרכזית ומתסיסה. חוזר לעין השופט, מורה למוזיקה, יוזם ומפעיל תזמורת כלי נשיפה, אולפן מוזיקלי אזורי, מקהלת הרי אפרים. כל הזמן לומד ומלמד - מקהלת חברות הנוער, תזמורת הקיבוצים, הגבעטרון, מה לא...

למשך כמה שנים יוצא בשליחות "השומר-הצעיר" לשיקגו, וחוזר משם טעון יותר באידיאלים ובידע מוזיקלי. הוא משלב אותם בניסיונותיו "להחזיר את האמנות לכפר".

שיריו מתרפקים על ירק-שדות ועל בני צאן, על האדמה הטובה ושמחת העבודה - "ניחוח חציר", "על הדשא", "כבר הניבו שדות" - מין דון קישוט מוזיקלי בתקופת הייאוש, הניכור והבריחה מערכים.

בשנים האחרונות התגייס לפעולה במחלקה לתרבות של הקיבוץ הארצי. היה נודד מקיבוץ לקיבוץ, יוזם ומעודד ערבי שירה, "תרבות עצמית" עממית.

היכרויות וקורסים במוזיקה, שעבר בארה"ב, העמידו בפניו תמיד את הפיתוי להתמסר כולו ליצירה ולעשייה מוזיקלית נטו, לעשות קריירה. אך הקיבוץ היה קודם תמיד. כך היה כשנתבקש לשמש מזכיר קיבוץ - הוא נענה ברצון ואנשי עין השופט הם היודעים עד כמה היטיב למלא תפקיד רגיש זה.

לפתע, בסתיו האחרון, מת יענקל'ה אחרי מחלה.

החצוצרה נתביישה. שירת חייו נפסקה - וכולנו מפסידים. הניח אישה ושלושה בנים.

"מה אוכל להגיד לכם לנחמה" אמרה עדנה, ידידת נפש ובת קבוצתו, על קברו הפתוח - "מצאו נחמה בנכסים היפים והרבים שהשאיר לנו יענקל'ה היוצר, במנגינות ובשירים שימשיכו ללכת בדרכים. לחנים של מרחב-שדות, לחנים המשוכים בנימה של עצב צובטת לב, שירים שנוסיף ונוסיף לשיר אותם - אותך, יענקל'ה".

* יהודה אטלס, סופר ילדים, שירת עם יענקל'ה בחטיבת "גולני"

יענקל'ה שלנו אינו / עדנה קרמר

יענקל'ה של שיבולי פז,
חיוך לבבי, חם ופתוח,
איש שיחות רעים, איש הרגש והחלום...

מה מכאיב לספר עליך בלשון עבר, אך אולי כך תקל הפרידה.

הוא בא אלינו, לקבוצת "עופר", כילד גולה. שונה במקצת, מעורר סקרנות.
הצצנו מבעד לחלון לראות את "הילד החדש". נמוך, עגלגל, עיניים גדולות, מכנסיים קצרים
וגרביים לבנות עד לברכיים.

זהו יענקל'ה, שבא עם אמו ואחותו מרומניה של מלחמת העולם השנייה ושולח לקפריסין.

אחרי שנים סיפרת על אמא ושני ילדיה הקטנים שהיטלטלו בדרכי אירופה. כאשר כשלו רגליך
הקטנות ולא יכלו לשאת אותך עוד, הונחת בעגלת איכר, כשאמך ואחותך מתרחקות ואובדות
מאחור.

לפתע מצאת עצמך על גבעה, ילד קטן בודד בעולם. כמעט לאחר ייאוש מצאה אותך אחותך
והמשפחה שוב התאחדה.

יענקל'ה, שפגישתו הראשונה עם הארץ הזו הייתה בחיפה של ואדי סאליב, רצה הגורל ששביל
חייך יוביל אותו אלינו, אל קבוצת "עופר". ופה ציפו לו חבלי קליטה של ילד חוץ בקבוצת
"צברים" מתנשאים, התמודדות יום-יומית על מעמד חברתי, על שפה, להיות אחד מאיתנו
כשאנחנו סגורים כל-כך בתוכנו. נאבק, בוכה עם כל ביקור של האם, אך חוזר ואומר בעקשנות:
"אני אשאר פה!", ונשארת.

במוסד מפלס לו יענקל'ה דרך משלו. יענקל'ה של החצוצרה. המורה הראשון בדרכו המוזיקלית
הוא ג'ק, שאימץ אותו כילד חוץ. הרבה עבודה ומאמץ השקיע ונתגלה כנער רגיש וברוך כישרונות.
נער פעיל ומשפיע על כל המתרחש ב"תקופת ה-70" של המוסד. פעיל בתנועה, מקים את הקו
השומרי בעין העמק, לוחם על עמדותיו בשיחות הקבוצה והמוסד.

אך מעל לכל הייתה המוזיקה.

החצוצרה של יענקל'ה הפכה לאירוע מוזיקלי וחברתי. איך היינו נמסים כולנו כשניגן את
ה"אידישע-מאמע" או את "הו מיי פאפא"... החצוצרה במחנות התנועה, במסיבות, בחגים.
וכמה מעריצות היו לו. ואהבות.

אחר כך התחילו לבוא השירים.

הלכי נפש של נער מתבגר: "מה זאת אהבה"... "לעת מצב רוח". ראשיתם בצנעה, ללא פרסום.
והנה מתפרסם שירו הראשון ב"על החומה": "עוברים ימים, חולפים ימים, יופי חולף ויופי בא..."
איך שרנו אותו בהתלהבות וגאווה - עד שנישא בפי כל ברחבי התנועה.

מכאן יצא יענקל'ה לדרך המלך.

מנגנון, מלחין, תמיד מוקף ידידים ואינו מוותר על חלקו הפעיל בחיי הקבוצה והמוסד.
בצבא לא בחר בקריירה מוזיקלית. למרות שאף פעם לא היה מן הגיבורים והספורטאים, בחר
לאחר התלבטויות בחיל קרבי, גולני. קורס מ"כים בגויערה, מבצע סיני. והכול עובר את המעבדה
הרגשית שלו, ותמיד מצויה העת בידו לכתוב ולהלחין:

"במקום הסנה הפעם טנק בוער

אך אין פה נס, כי הוא באש כול!"...

ושיר לגיוערה שהפך למסורת, והמנון גולני, שירים לזכר רעים שנפלו.

יענקליה שב הביתה.

נפשו הפסטורלית מובילה אותו לצאן. יענקליה של "ענבל עדריים", "על מה ישיר רועה עצוב", אין חג ומסיבה בקיבוץ ללא יענקליה היוזם, פועל, מתלהב. יענקליה של רינה.

אוהב את משפחתו הצעירה אך אינו יכול לשבת ב-ד' אמותיו. הפעילות המוזיקלית וקשריו הרבים מרחיקים אותו לתקופות ארוכות ממשפחתו, כשהוא נקרע בין אהבתו ואחריותו למשפחה לבין הצורך לפעול וליצור. רינה נושאת בעול בהבנה ובתבונה.

יחד יצאנו לניר עוז. שתי משפחות צעירות עם ילדיהן הראשונים. מיד תפש גם שם מקום מרכזי בחיי התרבות והחברה, בחג החומש. בתום השנה ידידיו החדשים מנסים לשכנע אותו ואת רינה להישאר במקום. איך הוא שר? "רק ירדתי לדרום, התאהבתי במקום"... מילה טובה, הלצה עסיסית מלווה טפיחה על השכם, וכבר הוא איתך, מקשיב, משתתף, מתרגש.

יענקליה מורה למוזיקה במוסד.

תוסס ויוזם. תזמורת כלי נשיפה, אולפן מוזיקלי אזורי. התלהבותו מדביקה ומעוררת את מקהלת הרי-אפרים. המופע המרגש ביותר התנועה מונצח בתקליט "ברון יחד".

יענקליה המנצח לומד ומתפתח. מקהלות חברות הנוער, תזמורת בני הקיבוצים, הגבעטרון...

הנה הוא נוסע עם משפחתו לארה"ב. שם השכיל לשלב בהצלחה פעילות תנועתית בקן שיקאגו, עבודה בקהילה יהודית ולימודים.

הוא חוזר ארצה כולו נלהב, מלא רעיונות ותוכניות להביא את חיינו ליתר יופי ושלמות בעזרת המוזיקה בגווניה השונים.

ט"ו בשבט – קונצרט ביער. חוויה בלתי נשכחת.

מעין סמל ל"אני מאמין" של יענקליה החולם להחזיר את האמנות לחיק הטבע, לכפר, ממנו צמחה. ערבי שירה בקיבוצים, נסיעות מקיבוץ לקיבוץ, כשהוא מפעיל ועדות תרבות, מטפח תרבות עצמית, עממית, כפרית.

יענקליה של "ניחוחי חציר", "על הדשא", "כבר הניבו השדות", "וימלאו אסמיך שובע", "שיבולת ירוקת העין", "שלוות הכפר ברדת יום"... בהתלהבות משתף אותנו בתוכניות, משאלות ושאיפות שהוא עוד חולם להגשים.

יענקליה שלנו. איש רעים ונעים לשיחה.

לא פעם היו חילוקי דעות בינינו על אופיים של חג או מסיבה, ועל חלקן של התרבות והאמנות בחיינו. תמיד לוחם על השקפותיו, מאמין וחולם על חברה יפה יותר, שלמה יותר.

לאחרונה, לפני היבחרו למזכיר, ישב שעה ארוכה בחדרי ודיבר על לבטיו הקשים.

השתתפותו בסמינר למנצחים בארה"ב במחיצת המנצח המפורסם ברוק, פתחה בפניו דרך לניצוח בקנה מידה ארצי ובין-לאומי. היענות לתפקיד הייתה לגביו ויתור גדול ביותר. למרות זאת הרגיש חובה מוסרית ומצפונית להיענות לתפקיד האחראי והמחייב, כשהוא מלא חששות בשל רגישותו הרבה ותכונתו לקחת כל דבר ללב.

שני מזכירים צעירים נבחרו הפעם וזכו לאמון הציבור. תמיד גילה יענקליה יחס חם לוותיקי הקיבוץ. לכן ראו בו אדם מבין לרוחם ולבעיותיהם.

בעת התפקיד תקפה אותו המחלה. כואב היה לראותו ירוד כל-כך. יענקליה, שתמיד התפעלנו כיצד הצליח להישאר צעיר, רענן ונערי שכזה, נער בן ארבעים ושלוש.

נראה היה שיחלים. על אף חולשתו שב לעבודה, לתפקיד. מצפוננו לא הניח לו להשגיח על בריאותו כנדרש. רק בחג האחרון סיפרה לי בתי החיילת שהזמין אותה לביתו לשיחה. ראה חובה לעצמו כמזכיר וכאדם לא להשאיר למוסדות העבודה את המפגש הראשון עם בת החוזרת הביתה.

הוא לא ידע מה עשתה השיחה הזו, בפתיחות שגילה, בהקשבה, בנכונות להבין משאלות לב, מחשבות ומצוקות. אך לא רק השיחה פעלה. השפיעה גם האווירה המשפחתית החמה, כשכולכם יושבים סביב שולחן ארוחת הבוקר. הרגשת היחד.

יענקל'ה של המשפחה. אב לשלושה בנים: גיל, יניב, יאיר. נעדר הרבה מהבית, אך מעניק לרינה ולבנים אהבה חמה. מסור ודואג לרינה במחלתה, לבן בצבא. ולפתע – איננו!

רינה, ראיתי אותך בכאבך. את כולכם יחד, את והבנים, המשפחה. בניך התגלו לפנינו בכל יופיים, בגרותם ואהבתם למשפחה, בדאגה ובמסירות לך וליענקל'ה. עברו עלייך שנים לא קלות בטיפוח המשפחה. על אף הקשיים ידעת לבנות בית חם ופתוח. כולנו ציפינו איתך ועם הבנים להחלמתו של יענקל'ה. כולנו המומים מגודל האסון, מהפתאומיות הזו. מה אוכל להגיד לך לנחמה? טוב שזכית לבנים כאלה מחזקים ומתחזקים. טוב שישנה משפחה אוהבת.

טוב שישנם ידידים רבים לא רק ליענקל'ה, גם למשפחה, גם לך בזכותך. אתם – גיל, יניב, יאיר, אמא ואחות, המשפחה הכואבת כולה, מצאו נחמה זה בזה, בבנים, בנכסים הרבים והיפים שהשאיר לנו יענקל'ה היוצר, במנגינות ובשירים, שימשיכו ללכת בדרכים:

לחנים של מרחב שדות,
לחנים משוכים נימה של עצב צובטת לב,
"אלי שלא ייגמר לעולם..."
"עצוב על הדרכים..."

שירים שנוסיף ונוסיף לשיר אותך, אותך, יענקל'ה.

29.10.1980

דברים לאבא / גיל

אבא עבר מהעולם שלנו כשהייתי בן 21, עדיין חייל בסדיר.

לא נפרדנו כי זה היה פתאומי ולא צפוי.

שנים רבות עוד הייתי חולם שהוא בעצם חי אבל במקום אחר, או שהוא חי איתנו, אבל אמור להיות מת... חלומות- לא תמיד אחוזים בעולם הפיזי שלנו.

אבא,

הזיכרונות הראשוניים שלי קשורים לטיולים של אימא ושלי אליך למרעה, והחזרה המשותפת מהמרעה עם הכבשים. הראשונות שמובילות עם פעמונים, ומאחור, הכבשים שהמליטו במרעה וכבר הטלה שלהן הולך איתן. ואני מרגיש שאין מילים בשפתי המוגבלת לתאר את החוויה.

מאחר יותר, אני זוכר שכבר הייתי יוצא איתך לכל הרעייה. אתה מחלל בחליל רועים שלך ואני יושב ומקשיב. משוחחים, מקשיבים, מסתכלים על הכבשים ועוד פעם מקשיבים.

הכול ממלא, ושוב חוויתי איתך את המקום שמעבר למילים.

אחרי שעברת מהעולם, עקב סדרת טעויות רפואיות בלתי נתפסות- החל בתרופות שלא משתלבות ביחד, דרך מינונים גבוהים מדי וכלה באי קבלת טיפול לאולקוסים שהתפוצצו לך- עוד פעם חוויתי את המקום שמעבר למילים. הפעם בלעדך. זה לא אותו הדבר...

למעשה, אני איתך בקשר מאז מהמקום הזה. הוא ממלא אותי באהבה רבה, הודיה מתמשכת ושיתוף. לא כתבתי הספדים ולא הקראתי דברים - כי אני באמת מרגיש שמילים לא מתחילות לתאר את החוויה, ההרגשה והמציאות שלי איתך ובלעדך.

זכיתי לאבא שנתן לי יחס חם ואוהב, מכבד ומוקיר.

מעבר לכך - אבא שהיה לי גם אב רוחני.

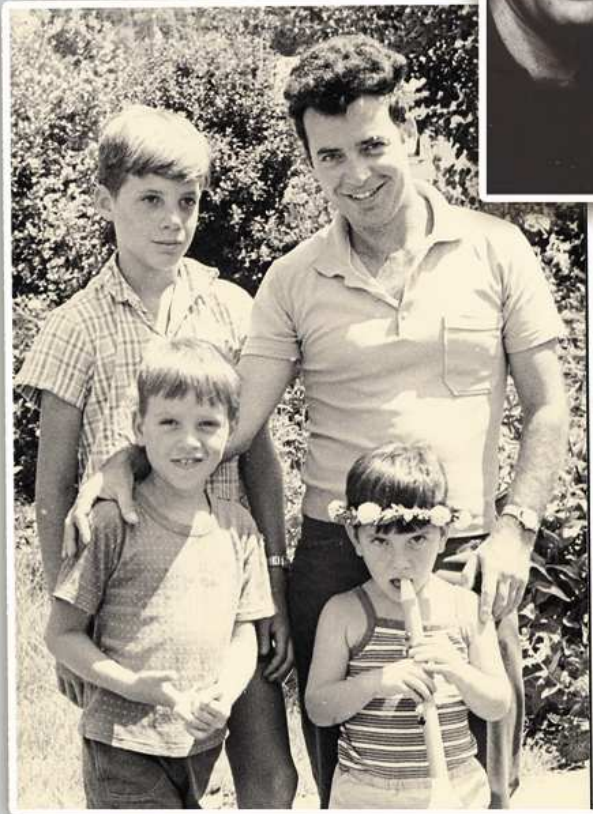
ככזה כמובן אתה מלווה אותי, מראה לי את הדרך ונותן לי הרגשה שאתה איתי גם היום.

תודה על הכול אבא

בנך האוהב

גיל

"יש אנשים בקיבוץ שיאכזרו אותי, ואלוהים לא יראו
אצלי כל נקווים עליו, לא ישימו לב שבאביב פריגנו לבנה יפהפייה, ודווקא בסיומה
ריאה לבן-לבנים.

ואני שואל את השאלה: מה הקשר בין האנשים ובין הנופים שהם גייס בהם?
ומהי העשייה הגרובית היוצאת מהשידוך הזה?"

"... אברהם הגיה בכפר, משהו מהניגוח הזה צריך להשקף בגייה..."

יענקל'ה

קונצרט התזמורת במרחביה וביפעת בלי יענקל'ה / יצחק (טוטו) דור

דברים בפתח הקונצרט

את הקונצרט העצוב ביותר שלנו אנחנו פותחים בקטע נגינה לחצוצרה ולפסנתר לזכרו של יענקל'ה שגיא, שלא זכה להיות עמנו ואנחנו לא זכינו לארח אותו, כי שירת חייו באמצע נפסקה.

יענקל'ה היה קשור לתזמורת בני הקיבוצים בכל רמ"ח איבריו; עם הקמתה ניגן בה כתלמיד ולאחר מכן ניגן סולו כאמן בשל. בשנים האחרונות היה גם מדריכה, מחנכה ומנצחה של חטיבת הנשפנים. עמד לנצח בכנס הקרוב של התזמורת הסימפונית.

ידיו של יענקל'ה היו בכל העשייה המוזיקלית בארץ: הוא הלחין עשרות מנגינות יפות שהפכו לנכס צאן ברזל ובוצעו על-ידי מקהלות וזמרים מיומנים. עיבד יצירות רבות לתזמורת, מקהלות, מחזות – ומי יודע מה עוד נגלה במגירותיו?

דואב הלב וממאן להשלים עם האסון שפקד אותו, את משפחתו, קיבוצו ואת כולנו.

ואנו נשארנו עם זיכרונות יפים אודותיו, ועם המנגינות היפות שלא ימושו מפינו כל עוד אנחנו בחיים.

עשר שנים למות יענקל'ה / עדנה קרמר

"עוברים ימים, חולפים ימים
יופי הולך ויופי בא...
אבל המנגינה לעולם נשארת...
ושוב יוצא הזמר אל הדרך..."

חלפו עשרה סתווים עם שקיעות כפריות ושלכת, וב"שלוות הכפר, ברדת יום" התכנסנו לערב שירה באסם.

האסם – אכסניה נהדרת ל-"שיבולי פז", ל-"כבר הניבו השדות", ל-"שיבולת ירוקת העין", ל-"ענבלי עדרים" ולכל השירים, שניחוח הכפר בצליליהם.

ה"אני מאמין" של יענקל'ה היה החזרת המוזיקה למקורותיה, למקום שממנו צמחה, לשלב את המוזיקה בחיי הכפר - כאותו קונצרט נפלא ביער בט"ו בשבט, או חלום התזמורת על הדשא. "הנה, יום אחד, תשב המקהלה עם התזמורת על הדשא, בשעה ארבע אחרי הצהריים, ותנגן... לא הופעה – תנגן לעצמה, והילדים ההולכים לחדרים, יעצרו, יסתכלו ויקשיבו..."

ה"אני מאמין" לא כלל מוזיקה בלבד, אלא העשרת חיי הקיבוץ בכל היפה – הרוחני, התרבותי, האמנותי.

יענקל'ה ביטא זאת במשל על העני, שנותרו בידו שתי מטבעות בלבד, ולא ידע איך יכלכל את חייו. לבסוף קנה באחת לחם ובשנייה פרח. הלחם – כדי שיהיה לו ממה לחיות, והפרח – כדי שיהיה לו למען מה לחיות.

יענקלה כתב: "הסמליות הנפלאה הזאת חופפת את תמצית מחשבתי על חיי הקיבוץ".

לסמליות הזו נצרף את חרוז הקנטור של יענקלה, ברוח ההומור הטוב שלו, כשעקץ את חבריו לעבודה בצאן, שאחזו בעט סופרים (יגאל וילפנד ושות'): "

"מכיר אני אוחזי קולמוס
שדמיונס הוא רב,
אך מה לעשות – דמיון בלבד
אינו נותן חלב..."

*
"עוברים ימים, חולפים ימים
יופי חולף ויופי בא..."

ואנחנו – שנדע לגלות את היופי בכל פעם מחדש, ולטפח את הפרח לצד הלחם, ולשלב בחיינו את המוזיקה – והזמר יוסיף ללכת בשבילי כפרנו.

סוכות תשנ"א

ניחוח של כפר / יענקלה שגיא

...יש אנשים בקיבוץ שילכו שנים מחדר האוכל, יעברו ליד שיח, ולעולם לא יראו אגלי טל נקווים על השיח. כמו כן לא ישימו לב שבאביב פריחתו היא לבנה – בהתחלה יפהייה ודווקא בסיומה, ריחה מעדן עדנים.

ואני שואל את השאלה: מה הקשר בין האנשים לבין הנופים שהם חיים בהם, ומהי העשייה התרבותית שיוצאת מהשידוך הזה. וייחודה של התנועה הקיבוצית, האם הוא בכלל קיים, איך הוא משתקף בתרבות, במוזיקה, בחיים... חברה החיה בכפר, משהו מהניחוח הזה צריך להשתקף בחייה.

מפריע לי שאנשים יכולים לגמור את החיים שלהם עם יום עבודה, ילדים, טלוויזיה, נקודה. אין לי שום דבר נגד, אבל גם אין לי שום דבר בעד. יש אנשים שכל חייהם הולכים מחדר האוכל לחצר, לעבודה ולחצר, וזהו. כאן נגמר הסיפור.

... יש מהפכה תעשייתית והתעשייה איננה חקלאות. אני יודע שאי אפשר לחיות בלי תעשייה, אבל אנחנו יכולים לשמור על ריח הכפר בתוך כל המהפכה הזאת.

החקלאי שנשא עיניו אל הגשמים, זו הייתה ציפייה אמיתית, כנה. השמחה שלו בסוף העונה הייתה שמחה שורשית, היה לה מאיפה לינוק. זו הייתה גם השמחה של הקיבוץ כולו.

הרומנטיקה הפסטורלית הזו אינה מתקיימת בתעשייה: במפעל הכול חתוך, יש שעת התחלה, ושעת סיום, והפסקה של חצי שעה וקירות. המון קירות. ואין זריחות ואין שקיעות, ואתה לא מהלך על האדמה, ואתה כל הזמן מפסיד משהו...

בתנועה הקיבוצית, אנשים בגיל שישים פלוס הם אנשים שכבר עשו את שלהם, ועכשיו הם מתנהלים ברגיעה בין יום עבודתם, הטיפול בגינה, בנכדים וצפייה בטלוויזיה. אבל אנשים בני שישים פלוס הם אנשים במלוא אונם! והקיבוץ הוא מקום אידיאלי, זהו מועדון אחר גדול שיושב בטבע: אתה יכול לעשות מקהלה לאנשים מבוגרים, ותזמורת וחוג דרמטי.

... הנה יום אחד תשב המקהלה או התזמורת על הדשא בשעה ארבע אחר הצהריים ותנגן. לא הופעה, תנגן לעצמה. והילדים ההולכים לחדרים יעצרו, יסתכלו, יקשיבו וישאלו שאלות. ופתאום אולי הכול יהיה פשוט יותר. היום הרי אתה לא יכול להוציא את הילדים לשיר בחוץ, כי יש רוח וזה מפריע. כאילו לפני עשרים שנה לא הייתה רוח...

החברה הקיבוצית עושה את הכול כדי להידמות לחברה בחוץ. הטעם, הלבוש, אופנת הדיסקו – הכול. למה להידמות? כל הזמן להידמות?

כשחזרתי משליחות בארה"ב, היה מדהים לגלות עד כמה אנחנו רודפים אחרי האמריקאים ומנסים להיות כמוהם. אבל אפילו האמריקאים כבר מאסו בחיים האלה. הם מחפשים עכשיו את הטבע. מי שיש לו כסף יוצא מהערים כמה שיותר רחוק. הם מחפשים את פלגי המים, את ציוץ הציפורים. ואנחנו חיים בתוך פלגי המים ולתרבות שלנו אין ניחוח של כפר...

מתוך "קונצרט ביער"
מנולוג ב"השבוע"

תשובה שאינה צרור

קראתי בעיון את הבעיות שהעלית מעל דפי "החטיבה". האמן לי שהדברים נוגעים ללבי ואני כואב אותם מיום היכנסי לקיבוץ. דווקא משום כך איני רוצה להתייחס לבעיה הספציפית שהעלית בעיתון, אלא לראות בה חלק משאלה גדולה ורחבה, חלק מתהליך מסוכן. שכן, לדעתי אין להפריד בין מוזיקה לבין קיבוץ, בין חיי תרבות לחיי משק, בין חיים רעיוניים-פוליטיים לבין התלבטויות כלכליות-משקיות. כל הדברים האלה קשורים במושג ששמו "קיבוץ".

ידוע שישנם קיבוצים שמצבם המשקי מצוין, אך העזיבות בהן רבות וההרגשה – אפורה. בטוחני שקיבוץ כזה לא ידע לאזן את הצד המשקי עם הצד החברתי. איני מאמין בקיבוץ שהנו רק משק. אך לצערי הרב, אנו הולכים ומתרחקים מן המושג הכולל של חיי קיבוץ והמציאות היא שהתכלית חשובה מן העיקרון בהרבה מקרים.

אל יחשדו בי, חס וחלילה, שאיני מעריך נכון את הצד המשקי. גם לי ברור שבלעדי ביסוסו המשקי-כלכלי של הקיבוץ הוא לא יחזיק מעמד אף יום אחד, אך ברור שגם אין להעלות על הדעת את קיומו של הקיבוץ כחברה ללא תרבות – על כל מרכיביה. לכן אין מנוס מסינתזה.

עד כאן אין ויכוח. כולם מסכימים, אך הבעיה היא לא בניסוח הדברים אלא בביצועם.

כיצד מביטים חברים על מנגן, רקדן או צייר? עדיין לא התרגלנו לראות בהם חלק מנוף חיינו, כדבר מובן מאליו. כל עוד לא נבין שהקיבוץ, כצורת חיים המקיפה את הכול, הכרח שיהיו בו גם אנשי רוח – אל נשאל את עצמנו כל יום שני וחמישי מדוע נעלמים הסממנים של התרבות העצמית בקיבוץ? ודאי התשובה לכך קצת יותר מעמיקה מאשר "התנועה הקיבוצית נמצאת במצור".

משל סיני עתיק מספר על זקן עני שנותרו בידו שני קולי בלבד, ולא ידע כיצד לכלכל בהם את חייו. לבסוף קנה בקולי אחד לחם ובקולי השני פרח. הלחם – כדי שיהיה לו ממה לחיות, והפרח – כדי שיהיה לו בשביל מה לחיות. לדעתי, הסמליות הנפלאה של המשל הסיני הזה חופפת את תמצית מחשבתי על חיי קיבוץ.

ומכאן לבעיות הנוגעות לעניין המוזיקה והשתלבות הצעירים בה.

יודע אני היטב שחברי קיבוץ רבים מזדעזעים מכל עזיבה, ועוד יותר – מעזיבה של מנגן או אמן כלשהו. יש להבין את הרגישות של החברים לבעיה. אך אין בשום אופן לעשות הכללות. אנו צריכים להתרגל למחשבה שבחינוך שלנו יש אחוז מסוים של נֶפֶל. כשם שאתה שותל עץ ואחרי שנים, אתה מצפה לקטוף את פירותיו, מסתבר לך שלצד הפירות הטובים והעסיסיים יש גם פירות רקובים ופגומים. מה לעשות, זהו חוק החיים.

אבל צריך לזכור היטב שאין לעשות הכללות, שכן לא כל עזיבה של מנגן היא עזיבה כתוצאה מ---, אלא לרוב התוצאה מ--- היא עזיבה. יש להבחין היטב בין שתי ההגדרות הללו, משום שגם כאן חשובה זווית הראיה. הבעיה היא כיצד משקיף מנגן כזה על הקיבוץ. האם הוא רואה את עצמו בראש וראשונה מוזיקאי, או האם הוא מגדיר את עצמו ראשית כל כחבר קיבוץ ובמסגרת זו הנו מוזיקאי.

אכן, יש הבדל בין שתי הגדרות אלה. שכן איני מאמין שאמן יחזיק מעמד בקיבוץ אם לא ידע לראות את עצמו קודם כל כחלק מן החברה הגדולה הזו שבשבילה הוא יוצר וממנה הוא יונק את החומר להשראתו.

נפשט את הדברים ונאמר – אם חללך אתה ולפניך רק החליל, איך תוכל לחוש את דופק לבו של הקיבוץ? איך תוכל להזדעזע מגזירות למיניהן המומטרות עלינו על ידי המדיניות החקלאית החדשה?

אך אם הנך בראש ובראשונה חבר קיבוץ, הדברים האלו יהיו קרובים ללבך כי הם קורים במשפחתך, ואתה אינך אורח לזמן בלתי מוגבל אלא אח במשפחה. זאת ועוד – איני מאמין בציוור וריקוד ובכל אמנות אחרת שאין להם מה להגיד. איני יכול להעלות על דעתי מוזיקאי טוב שאינו מייצג דעה מסוימת, דרך מחשבה או השקפת עולם כלשהי.

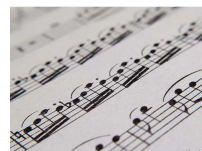
לנו יש השקפת עולם ולנו יש דרך חיים מוגדרת מאוד, ויש לנו תשובה לספקות שמנסרים בלבו של הנוער במאה העשרים. האם אין בזה די כדי שאמן יקשור את חייו בקיבוץ? ודאי שהמסגרת ישנה וגם התוכן, אך מה לעשות ובמציאות היום-יומית עדיין לא מצאנו שילוב מתאים של האמן בחיינו. לכן כשאדם עוזב - הוא אינו נובר בנשמתו ולא אכפת לי אם היה מנגן או סתם עזב. בשני המקרים נשמטה הקרקע מתחת לרגליי, ובאין אמונה – הכיצד אפשר לעמוד בסערות החיים?

התפרשתי מדי, אך נאלצתי לעשות זאת על מנת להוכיח כי הבעיות שהעלית הן אינן עניין ראשוני אלא משני. כשתפתרנה הבעיות היסודיות יותר, ממילא לא יהיה מקום לשאלות אלה.

אני רואה צורך בקיום גופים תרבותיים עצמאיים בכל קיבוץ ולכן בעיית קליטת המנגנים על ידי התזמורת המאוחדת אינה מעסיקה אותי. אך כאמור, גופים תרבותיים בכל קיבוץ הם עניין של זמן. כמובן שהדבר לא נעשה ביום אחד ולא בשנה אחת, אלא בשנים רבות של התמדה נגינתית ובהרבה שנים של חינוך הציבור הקיבוצי להכרה שזהו הפרח שלמענו אנו חיים.

יעקב (ויסמן) שגיא

12.1.1963

לדמותו של יענקל'ה / יזהר ירון

את דמותו של הקיבוץ מרכיבים גורמים רבים ושונים. הדבר משול למעין פסיפס, המורכב מהמון אבנים קטנות, בעלות צבעים שונים, היוצרים יחד את התמונה הכוללת. אולם לא אחת נבחין שבאותו פסיפס, הבנוי לכאורה מאבנים בעלות אותו גודל – יתבלטו מספר אבנים, אולי בגלל צבען העז יותר, או בגלל מיקומן המיוחד, וישוו לו מהות מיוחדת ואיכותית יותר.

יענקל'ה, במרקם הגדול והנרחב של חיי הקיבוץ, היה כאחת האבנים המיוחדות הללו. הוא לא פעל בתחום צר ומצומצם, אלא הושפע והשפיע, יצר סימביוזה פורייה בתחומים נרחבים של חיי החברה והתרבות בקיבוץ.

בראש וראשונה היה יענקל'ה מוזיקאי רבגוני. הוא ניגן בחצוצרה, ניצח על אנסמבלים ומקהלות, ולאחרונה גם ניצח על תזמורות סימפוניות. כמו כן היה מלחין, מורה ועוד.

אולם נחטא לאמת אם נעריך את יענקל'ה לפי הישגיו המוזיקליים בלבד. הוא היה הרבה מעבר לזה. הוא היה מסוגל לצאת מהתחום הצר של "מקצוענות" ולראות תהליכים בהקשרים הרבה יותר נרחבים. הוא יישם באופן מלא פרקטיקה מוזיקלית בתוך מעגלים החורגים ממנה, תחומים שביסודם מושתתים על יחסי אנוש וחברה.

אנסה להתרכז הפעם בעיקר בתחום החג הקיבוצי ועיצובו. אינני מתכוון לחג בודד שכבר התמסד בחיינו, אלא באירוע מקיף הרבה יותר, שחורג מתחום לוח השנה. בצד לחנים שכתב יענקל'ה, עיבודים וכדומה – הוא מביא עמו אותה "רוח גדולה", התפעמות מעצם האירוע והכנסת דפוסים בלתי שגרתיים.

האם זוכרים אתם את "הקונצרט ביער" שנוגן בט"ו בשבט? כמה דמיון ושחרור שפעו מאותו אירוע, כמה כוח יצירה, המעוגן בקרקע וביער מצד אחד, ומרקיע על כנפי הדמיון – מצד שני. תשלוּבַת זו ביטאה את אותו אירוע נדיר. ניתן להצביע על עוד אירועים, שתמיד הצטיינו בדמיון מקורי ופורה.

יענקל'ה היה חדור במין "אידיאולוגיה" תרבותית חברתית, הרואה את חיי התרבות בכפר, ובייחוד בכפר הקיבוצי, כמעין מקשה חיה ורוטטת, מסכת חיים הצומחת מלמטה. אין זו "אידיאולוגיה מלומדת", אלא הכרה שבאה לא במעט מתוך אהבה לאורח חיים זה וכל הביטויים הנגזרים ממנו.

זכורני, כאשר חזר לפני שנה מהשתלמות בחו"ל, והיה חדור הכרה שייעודו המרכזי הוא לנצח על תזמורת סימפונית, אמר לאנשי עין החורש, שעזר להם רבות בעיצוב ערב מיוחד במינו לציון יובל לקיבוץ, עד כמה שמורה בלבו חיבה ואהבה לאותה "תרבות כפרית", גם כשהוא מתרחק קמעה מעיסוק היום-יומי בה.

אולם לא פחות קבעו באישיותו גם תכונותיו האינדיבידואליות, המעוף והדמיון, ואפילו רחיפה בעולמות גבוהים. רק הסינתזה בין השניים, היכולת ליישם באופן בלתי שגרתי את אותם עקרונות וסך תכונותיו המיוחדות - היא זו שיצרה את אישיותו של יענקל'ה.

עד עכשיו ניסיתי לשרטט דמות "אובייקטיבית" של יענקל'ה, אולם ברצוני להתייחס אליו באופן יותר אישי, לדבר אליו בגוף נוכח, כחבר אל חבר.

במשך עשרים וחמש שנים, עוד מזמן היותך תלמיד מוסד בכיתות הבוגרות, שיתפנו פעולה רבה ועניפה, הן בתחום המוזיקה והן באירועי תרבות למיניהם. התקיימו בינינו שיחות לא מעטות על אותה "אידיאולוגיה" של תרבות בקיבוץ, כיצד היא צריכה להתבטא בחיי היום-יום ובאירועים החגיגיים, איך לשלב בה את המוזיקה. הייתה בינינו הבנה לא מעטה, אולם – לא אכחד – גם חילוקי דעות. לא פעם נעכרו היחסים בינינו בגלל אותם חילוקי דעות, אולם תמיד ידענו להתגבר עליהם ולהמשיך ביתר שאת את פעולתנו המשותפת.

השנים חולפות. אתה הולך וכובש שטחי פעילות נוספים, מרחיב אופקים, ואני לעומת זאת – קצת פורש והולך הצידה. אולם גם בזמן האחרון, כאשר שכבת בחדרי חולים, שוב הזדמן לנו לגלגל שיחה מעמיקה, שנגעה באותם יסודות שכה הרבינו לעסוק בהם בעבר.

והנה הגיע הבלתי צפוי ביותר, הניגוד המוחלט לכל אותה רוח שבה ניחנת. וכשחלפה קצת התדהמה הראשונה, ניסיתי להעלות את דמותך בתודעתי, ושוב לנסות ולהגיע לפשר השאלה: "מי ומה היה באמת יענקל'ה".

אני מודה ומתוודה, שכל אותם "חילוקי דעות" שהיו בינינו, נראים עכשיו כה חיוורים וחסרי משמעות, ולפניי ניצבת ביתר שאת דמותך האמיתית – זו היודעת להרקיע שחקים מבלי לאבד את הקרקע. אתה, יענקל'ה, היית הצודק. וכך אזכור אותך.

הייתה לו מנגינה לכל אחד / אהוד לייבנר

יעקב. כך קראתי לך כשרציתי להקניט אותך, או שכעסתי עליך. יעקב – אני כועס עליך. כועס שהלכת באמצע המנגינה. כועס שעזבת אותנו כך עם הכלים מורמים, עם הפיה בפה – באמצע הנגינה. עזבת, והשארת אותנו לבד, בפיות פעורים מתדהמה, מכאב ומפחד. כן מפחד. אנו פוחדים שלא נוכל להמשיך לנגן את המנגינה הזו, את הניגון של היחד. המנגינה שהיא לחיות את החיים האלה – בצורה הזו – ולנגן.

ידיד נפלא היית לכולם. ולכל אחד בנפרד. לכל אחד הייתה לך מנגינה מיוחדת. הייתה לך דרך אל כולם. החיוך שובה הלב, הטפיחה... אבל העיקר בעצם, הרגשנו שזה יוצא מהלב! היה לך ניגון – עבור כל אחד ואחד.

עם השוני – והוויכוחים – הייתה לנו דרך ארוכה יחד. אני נזכר בשנים ראשונות של עבודה בקיבוץ, בתחילה בנוי, ואחר-כך בדיר הצאן. הכבשים – והשירים. הצוות הבלתי נשכח ההוא, שהיה כולו עבודה והתרוממות רוח. בקרים של חליבה יחד ב"בור" – מנסים לזהות את מנגינות הבוקר ברדיו. שירים ואמרות כנף, שנכתבו בנוף הפסטורלי של המרעה ומצאו את דרכם לחדר הריכוז, להנאת כולם. הייתה אווירה של שמחת יצירה בעבודה, בשיחות ובקשרים האישיים.

אחר-כך מועדון הדומינו של שבת בצהריים. אני הצטרפתי לרביעייה כטירון, אבל נקלטתי מהר באווירת הבדיחות, הקריצות המהירות ושמחת ההתפרקות של חברת הגברים, פעם בשבוע, משתוללים – כמעט בנוסטלגיה של מועדון רווקים...

אחר כך באה הנגינה. כשהתחלתי – אתה היית דמות של בעל מקצוע שעברת כבר את קשיי הדרך. בעצה, במילה טובה, בעידוד ולפעמים בביקורת ובוויכוח – הלכנו והתקרבנו יחד אל תמצית המאבק. מאבק שהיינו שותפים לו – בדרכים שונות, אבל במטרה אחת – להיות נגנים, מנגנים, עושי מוזיקה בקיבוץ, כשהדגש הוא על "בקיבוץ".

דרך ארוכה וקשה, ומעטים מדי נשארו ללכת בה. באו שנים של התרחקות ומרחק. אתה בדרכך – ואני בשלי. והנה שוב, כאילו זה היה צפוי כל העת – צצת לי מאי פה, ונתת לי כמעט בהיסח הדעת מפתח לפתרון הדרך הפרטית שלי.

היית הראשון שזרקת לי את הרעיון והוא נראה אז כל-כך דמיוני. אמרת: "זה הרי יכול להיות פנטסטי. אם אתה יכול לתקן חצוצרה ישנה ועקומה כזו – הרי תוכל גם לתקן כלי של ממש. מכל הארץ יבואו נגנים – תראה!"

שנינו צחקנו – והזמן עשה את שלו. אתה לא זנחת לרגע את העזרה, בייעוץ, בדחיפה קדימה, בהתגברות על מכשולים. היית לי כתובת אחת ויחידה למשברים ולהצלחות.

אינני יודע איך נעבור את הימים בלעדיך. בשבילי – הקיבוץ אף פעם לא יישאר אותו קיבוץ. והחגים? איזה מין חג הוא – שלא יתחיל עם תרועת החצוצרה שלך? והשירה בציבור? והמקהלה? ושירים של יחד – עם הזיכרונות והנוסטלגיה?

עם מי נשיר את שירי "חצות וחצי?", את "הסדר השני" ומסיבות ההווי? לא. זה אף פעם לא יהיה אותו דבר.

זו אף פעם לא תהיה אותה מנגינה שאהבנו – המנגינה של ה"יחד", שידעת בייחוד שלך לאסוף, לדובב ולעשותה יחידה, יפה ומיוחדת.

השארת אותנו לשיר אותה לבד. ואנו פוחדים שבלעדיך לא נוכל לשיר איתה!

שלום לך ידיד יקר!

לחן עממי / עמוס כרמל

"זה היה בשדותיה של ניר עוז", סיפר לי יענקל'ה בהתרגשות- "כשהיינו שם בשנת ש.ש. תאר לך מין בוקר כזה, כאשר כבר בשעה מוקדמת תופסת אותך השמש על חם, ואנחנו כמה חבר'ה מהקיבוץ, כפופים, אוספים תפוחי אדמה. אני עם הידיים הלבנות שלי" – מפנה את כפות ידיו כנגדי – "נובר, חופר ומנסה בכל כוחי לא לפגר אחר הפלחים המנוסים".

לפתע אני שומע מעין זמזום. ספק מנגינה, ספק צלילים מבולבלים... כן, זה בא ממזרח לנו, שם עובדים שוה"צניקים מרמת-גן. והזמזום אט אט הופך לשיר... 'שוב יוצא הזמר אל הדרך... שיירה אל אנה את עוברת...".

יענקל'ה מפנה אליי את עיניו הגדולות לבחון האם אני מופתע, ומוסיף: "תאר לך... במצב כזה... באמצע השדה... כשאתה עייף, והזיעה, והגב... לפתע מין משב רוח מרענן, שיר שאתה כתבת הגיע לשדות ניר עוז! מאיפה הם כבר למדו אותו??!"

לבטח תבין" – הוא אומר לי – "תפוחי האדמה ציפו לי באותו בוקר עד בוש והשורה שלי לא הסתיימה עד ארוחת צהריים. עמדתי מוקסם והקשבתי למנגינה הזורמת בין שקי תפוחי האדמה. אהבתי אותם,

את החבר'ה האלה שלא הכרתי, עם החולצות הכחולות. אך אל תחשוב שבזה הסתיים כל העניין" – לוחץ על כתפי, מהדק את האחיזה בזרועי, כאילו מוכיח אותי על שאיני מקשיב כראוי – "לקראת סוף השיר הם עשו מין אלתור... אפשר לקרוא לזה גם זיוף! בתחילה חשבתי שאינני שומע טוב, התקרבתי אליהם, וככל שהשיר חזר על עצמו, נוכחתי לדעת שאכן 'הקול קול יעקב', אך הסיום הוא של רמת גן. זה די הרגיו אותי, לקלקל שיר, זה לא!" כך אמר במילים נחרצות, אך החיוך בזוויות הפה הסגירו אותו.

"ניגשתי אל המזמרים ובטון חינוכי הסברתי להם שסיום השיר אינו מדויק והדגמתי להם בקול הבריטון שלי. הם סירבו להשתכנע! כאשר הוויכוח התעצם, שלפתי את הנשק הסודי שלי ואמרתי: 'אז אם כבר אתם רוצים לדעת, זה שיר שאני כתבתי!!! בתחילה הם היו בהלם' – כאן הוא מנמיך את קולו, פורש את ידיו לצדדים ומדגים בפיו ועיניו את מצבם של הרמת-גנים באותו מעמד – "אך ההלם הפך עד מהרה למלמולים, והמלמולים לחיוכים. לבסוף פרץ צחוק אדיר, שהזקיף את קומתם של כל העובדים בשדה. מה שלא עשה הצחוק, עשו קריאות התוכחה שעלו מגרונותיהם של 'יודעי דבר': זה בכלל לחן עממי. בפירוש כתוב – 'שיירה – לחן עממי', שלפו את הדוקומנטים - ואני נותרתי ללא מענה!"

"ימים רבים לאחר הגיוס לתפוחי אדמה" – סיפר לי יענקל'ה – "עוד הדהדו באוזניי הקריאות: ...לחן עממי... לחן עממי... אט אט הפך העלבון בשדות נירעוז לגאווה שמחממת את הלב" – הטעים, בנימה חינוכית.

ובמאמץ לתמצת את מה שהרגיש, קבע יענקל'ה אמרה, ספק סיסמה, כהרגלו: "אשרי המלחין ששיריו הופכים ללחן עממי".

מקהלת הרי אפרים / דודו זכאי

הוקרא בחג הקיבוץ השבעים ושלוש, 2010

בשנת 1963 רשמה מקהלת הרי-אפרים פרק מפואר בתולדות הזמר העברי, כאשר הוציאה תקליט ארוך נגן ראשון.

המנצח והרוח החיה מאחורי התקליט היה יענקל'ה שגיא – האיש עם החצוצרה, שהתלהבותו הגדולה הדביקה את המקהלה כולה.

כך כותב יענקל'ה על עטיפת התקליט:

“הנה הם עולים, טורים טורים, התרמילים עמוסים, הרגליים מיובלות וכובע טמבל לראשם. הם יורדים למכתשי הנגב, מטפסים על פסגות הגליל והזמר מפיהם אינו תם. השמש עוד מעט ותעלם בפאתי מערב – וכתום יום שרב כאשר תעלה הלכנה ברקיע, תוצת המדורה, ימתחו הגרונות והזמר יפרוץ מעמקי הלב. הם שרים ומוחאים כפיים, הם אפילו קצת צועקים, אך יש משהו מיוחד בשירתם, אותו משהו שאינך יכול להסבירו אך הינך יכול לחוש בו, כמעט לנגוע בו, משהו מן הטירוף לארץ הזאת ולכל שעל אדמה שבה.”

זו לא המנוחה האחרונה / אברהם שרון

זו לא המנוחה האחרונה, יענקל'ה, זו אינה מנוחת עולם. יש פה טעות בזיהוי, יש פה אי הבנה קטלנית, יש פה רעש עדין ומוזיקלי, יש פה שקט קלאסי, בטהובני ושקט עממי עם ריח ער של כפר לעת ערב.

אתה לא מתאים עכשיו לאדמה הזו ששרת לה במזג סוער, לא מתפרע, עם סינקופות קופצניות המשובצות נכון כל-כך, כמו תבלין מוסיף טעם.

אתה לא תנוח ולא תניח שם לכל נבראי ארץ אי-ההיות. אתה תכנס את האוכלוסייה כולה ותגיד – זיק מאור מרצד בעיניים, הפה טובל בחיוך חם – בואו חבר'ה, עזבו שטויות. וייענו לך זקני העדה וצעיריה, עובדי אדמה ומנהיגים, הוללים ונזירים, עתירי תהילה ואביונה – כולם כאיש אחד יבואו ואתה תעשה להם ניגון.

זו לא המנוחה האחרונה, יענקל'ה, אתה בוער להספיק וקובל, נחרץ ועצוב, על אי-דיוק, על פירוש עמום, על מה שצריך להיות להיפך.

אבל בלילה, כשמלאך הכאבים והרעידות נותן דמעות, אנחנו בוכים כמו ילדים בלי להתבייש, בלי להפנים, מלוח וקורע, שיירה של בכי, עצובה ונחנקת, הולכת על הדרכים הספוגות שיריך.

אתה מהיר בסוג מהירות מיוחד. לא שוכת, לא מורח, פשוט מהיר. אפילו הזמן מתנשף, מחוגיו כבדים, בעקבותיך. לאן אתה רץ?

כשחזרת מאמריקה, זורח ומאמין בסוד היחד, ברוח הקהילה הקטנה, הביתית, האינטימית, שאלת אותי בנימה טעונת סיכויים: מה שלום היחד שלנו בקיבוץ? ואני, חפוי וקצת נסוג, אמרתי לך בלשונך: קצת עצוב על הדרכים. אמרת: מוכרחים להזיז, לשנות, אני אירתם לכך. יש לי המון רעיונות וכיוון.

לא זכיתי להיות ידיד קרוב שלך, אבל אתה ידעת להפשיל מחיצות, כמו שרוולים בשרב, ומילה או שתיים היו עושות את האווירה נוחה, פתוחה, דיאלוגית.

בוקר שבת אחד באתי לביתך לשוחח על נושא קרוב. בור ועם המוזיקה, קשה היה לי לזהות את התקליט שמילא את הבית צלילים רכים כל-כך. הילדים שלך ישבו וזמזמו את היצירה ועל פניך הבהיק אור מיוחד. המדפים עמוסי ספרים, קסטות, תקליטים, מחברות תווים.

זו לא המנוחה האחרונה.

אתה תקים שם, למטה, את כל נחי העולמים ותפזר את הפיהוקים והשינה. אל תהיו פדלאות, תגיד, אפשר לחשוב שאתם מתים.

הלב שלך שאב והפיק ריגושים מכל הסוגים. הייתה בו ספיקה מדהימה. הוא הכיל בחדרי החמימים אהבה רחבה, תהומית, מעפילה, אשר כל דבר חי לא נפקד ממנה.

אי אפשר היה לדעת מתי קשה לך, מתי עצוב, מתי נמוך, אני מנחש שמעולם לא "נשבר לך" ממש. לא הכרתי אותך מספיק על מנת להאריך ולפרט את טעמי הכאב, רק להשתומם על תנופת הרוח שנשבה אחריך כהד המעשה והשירים, כשובל, כחותם.

עכשיו, בלילה, כשמלאך הכאבים והרעידות נותן דמעות, אנחנו בוכים.

לדבר אודותיך לא אוכל / נדב זיו

לשוחח אתך – תמיד.

המספר אודותיך, השולח מבט לאחור – כמו טועה בכיוון! הראייה קדימה, הקו הברור אל אופק רחב אינסופי אינו ניתן לקטיעה...

הרגש, שאינו מחמיץ הזדמנות. רגש ענק הנוקב כל אשר עומד בדרכו, ומנחה כל ההולך בדרכו. לכן להבין אותך קל מאוד: המילים באות רק לחזק את המובן מאליו. המון כוח; עוצמה הסמויה מן העין אך נוכחת ודוחפת, סוחפת ובונה.

נכס רוחני, תרבותי, דורות של תלמידים. אחדים נופלים – אתה מוכה, אך קם וממשיך, בונה מחדש.

עממי מן הלב. הסגנון שקוף וקליט, חי ונושם, מלא גוונים ברורים לעין.

... הכרחת אותי לעצור ולהשקיף. זה לא הולך – האופק עדיין נסתר.

ונותרה רק הדרך...

קווים בזמן הווה / דב כרמל

בלורית נעריית וחיוך.
מבט חולמני, קריצה ממזרית בזווית העין.
ושאלות: על המתרחש. על מורים ותלמידים.
מעורב, מעורה.
אכפת לו.
ותמיד תוכניות והצעות.
אי-השקט הזה.
תמיד נחפז. להספיק הכול. הראש – באלף עניינים.
לפעמים יותר מדי.
איש רעים אוהב בריות. תאב חיים.
איש שיחה נלהב. כל דא וכל הא – ברומו של עולם.
יוצר. השירים – קצה קרחון בלבד. רק מובן מצומצם.
ומעבר להם: "פּרָפּטוּאוּס מוּבִילֶה" של יוזמה יוצרת פעילות.
אולי זו המהות.
כן, הנוחות.
יענקליה.

קווים שלא יוכלו קבל דינו של זמן עבר.

לקט מכתבים

*

מתוך מכתבה של בתיה מורג-לביא (קיבוץ עברון) להוריה:

... עצוב היה לי לשמוע על יענקליה שגיא – ויותר מעצוב. פשוט זה חנק בגרון.
דמותו הייתה תמיד זכורה לי כעלם חמודות במלוא מובן המילה וכאיש אשכולות ממש. חביב,
ותמיד בעיניו היה חיוך.
ימים שעשינו בענף הצאן היו חוויה.
ימים שזכיתי לשיר בניצוחו במקהלת המוסד היו יותר מחוויה.
ולשמוע את לחניו הנפוצים, זה כבר הרבה מעבר להתרוממות רוח ולהרגשת האהבה שזרמה ממנו
לארץ, נופיה, אדמתה ואנשיה.
כשחושבים על משהו ומישהו חיובי – זה יענקליה – זה כל-כך מתאים...
ביום הלוויה, בדיוק בשעה שלוש, השמיע הרדיו תוכנית לזכרו וזה היה נוגע ללב - שעת התייחדות
אישית עם האיש שכה אהבתי.
לא יכולתי להגיע ללוויה, אך במילים אלה ביטאתי את כאבי הגדול לפניכם.
מי ייתן ונדע להמשיך ולשיר את שיריו היפים ולו רק דרכם נזכרהו...

רינה יקרה,

מלאו שבעה מאז הלך מאיתנו יענקליה, באופן כה בלתי צפוי וכל-כך בלתי סביר וכואב. טבעו של כאב זה שאינו פג. יש לנו תחושה שאיבדנו את היקר ברעים, והכאב מעמיק עם כל יום שאנו נזכרים בדמותו טובת הלב. עצם הופעתו בכל מקום, הביאה איתה את שמחת החג, המוזיקה והידידות המחייכת.

רינה, אנו המופקדים באופן זמני על נושאי תרבות וחג, איבדנו חבר מייעץ ועוזר ככל שנדרש, אך הוא היה הקבוע היוצר, מאגר בלתי נדלה לאלה כמונו, המתחלפים.

אין לנו דברי נחמה על מותו הפתאומי, אבדה גדולה לכולנו, אבל לך ולבניו ובני משפחתו – אובדן היקר ביותר שאין לו שום צידוק בשום מקום.

הכואבים אתכם יחד,
בלה, רותי, אברשקה
ועדת החגים הבין-קיבוצית.

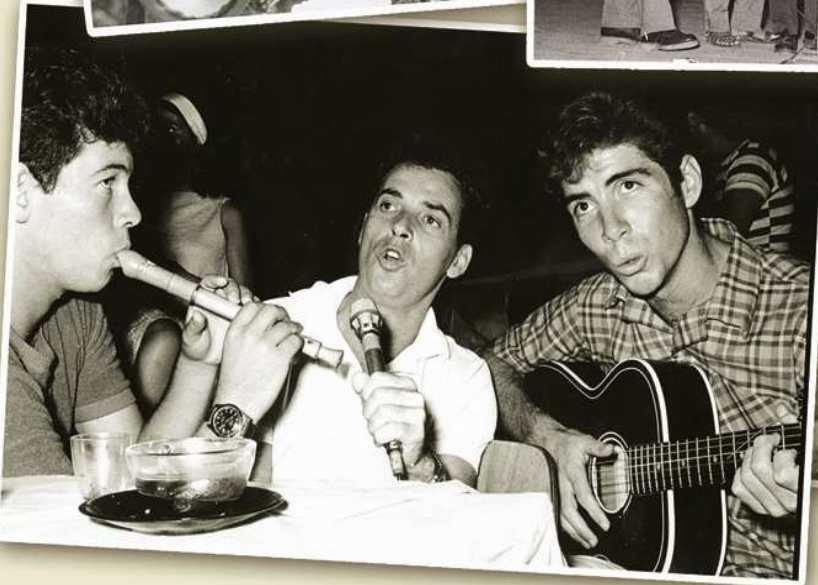
שיירה עצוב על הדרכים

ירדנו עם שיירה ארוכה ועצובה אל בית הקברות של עין השופט.

שאלנו את עצמנו – "שיירה אל אנה את עוברת?" הרי לא ייתכן הוא שאת נושאת את יענקליה, יענקליה שגיא, אל בית עולם.

שוב "תלינו עין בשמים ומשעול בנתיב הכוכבים" - ולא מצאנו תשובה ומנוחה.

מעלון עין החורש

"...אגואי אני מהרהר ואושב,
או אנאנו, שכבר טעמנו טעמים של גיי קיבוץ, היינו מבינים עב כמה אנאנו משפיעים
עליהם (על אלה שעדיין בחוסד), היינו מבינים כי החוסד הוא בזואה גיה של הגטיבה
הצעירה בקיבוץ, ומהעשה אין לבקר אותם, אלא אוגנו..."

"מה (שאר לנו מהימים ההם?
(שארנו בני אדם".

יענקל'ה

מכתבים מהשליחות בארצות הברית

5.8.1971

ד"ש ממרחקים

הגענו לניו יורק בשעה חמש בבוקר ובעוד אני חושב מה יהיה עליי בשעת בוקר כה מוקדמת, פתאום אני רואה לפניי את אחיו של חנן כהן. הוא לקח אותי מיד עם האוטו שלו להוריו. אין בפי מילים לתאר את קבלת הפנים שזכיתי לה ואת הטיפול המסור והחם. ככל שאכתוב, לא אמצא את גודל התפעלותי מהם... ניו יורק עצמה היא רבת פנים והתרשמותי ממנה כזיקית ממש. יש מקומות שהם גן עדן ממש ויש מקומות להחריד... כעבור כמה ימים העיניים אינן שבעות, אך הרגליים אינן סוחבות כפי הרצוי. מידת הדברים שיש כאן לראות היא בלתי ניתנת להסבר, פשוט אי אפשר לעכל, כי כל דמיון איננו יכול להקיף את הנעשה כאן. נסענו לטייל בפרבר סמוך לניו יורק. כל פרבר הוא של מיליונרים. רק הדרך לשם היא חוויה נדירה. אתה נוסע כשלושים ק"מ וכל הדרך עוטה ירק ומסביב אגם. שפע של ירק ואגמים, ממש מעורר קנאה – לו רק היה לנו מעט מכל אלה! לאחר שבוע נפרדנו מניו יורק ועברנו לליברטי. זה חלום ממש. אתה נוסע שעתים בין יערות, אגמים ושפע של ירק. המושבה עצמה נמצאת בכיפה של היער, כשהיא משקיפה על נוף יפה. היא גם טבולה בין יערות ואגמים, מעין גן עדן והדמיון ממריא...

...אני גר בצריף שבדי נחמד. אחרי השוק הראשון שלי מניו יורק וכל הבומבסטיות הזו של הטכניקה והחיים, הגענו למושבה בליברטי, וכאן ההפך הגמור, מין שלווה כפרית. חיי "שומרים" מנותקים מהעולם, ואין להעלות על הדעת שמרחק שעתים מלבד מכאן נמצאת ניו יורק... בתחילה היה קצת שוק מהפגישה עם הנוער, שהוא שונה כל-כך מהנוער שלנו ובעל רמה אחרת לגמרי. הם באו לכאן להתפרק מעול הבית והלימודים, ולכן מתנגדים ומתמרדים לכל תביעה של משטר ומסגרת, אבל אחרי שרוכשים את אמונם הכול נראה אחרת... לא מלקקים דבש, משקיעים המון מרץ וכוח... מדי פעם אני קופץ לטיול קטן בסביבה. ביקרתי בניו-ג'רסי וטיילתי במשך יומיים במפלי הניאגרה. חוץ מזה יש טיולים עם החניכים והיה גם שיט נפלא בסירות ב"אגם הברבורים". מיכה לבנה ביקר אצלי במשך יומיים והעלה לי את המוראל. גם מליק (המורה להתעמלות) היה כאן עם אשתו ועוד חברים שנמצאים כאן.

באופן כללי, אני מופתע לטובה מהתנועה כאן. בין החניכים הבוגרים יש חבר'ה נפלאים, שקולים ובעלי אחריות... נכנסתי מהר לעניינים ומיד מהמסיבה הראשונה, התארגנתי והכנתי תוכניות עם מקהלה, תזמורת וסוליסטים. יש לציין שהם גם יודעים להעריך זאת... נקודת השיא של המחנה היא "יום ההורים" שמתקיים באמצע המחנה. זהו האתגר שלנו, כי זו ההזדמנות להפגין בפני הקהל. אחר-כך כבר ה"פיניש" של הגמר...

אתמול התקיים "יום ההורים". הגיעו אליי בלהה וברי וההתרגשות הייתה גדולה ביותר... ובכן, הגיעו כל ההורים והדודים של החניכים (תארו לעצמכם, מגרש ובו למעלה מ-200 מכוניות). ההורים הביאו איתם ציוד ליום שלם, כמו כיסאות מתקפלים, מצרכי מזון שונים, מתקנים לסטייקים ועוד. כל היום מבליים עם הילדים בפיקניק ואחר-כך מתחילה התוכנית. בתחילה יש מפקד. תרומתי בו הייתה נגינה בחצוצרה (וזה דבר גדול מאוד כאן). ברגע האחרון למדתי את ההמנון האמריקאי והצלחתי לנגן בעל-פה בלי אף שגיאה. חוץ מזה, 80% מהתוכנית הכנתי שם – מקהלה ותזמורת שהצליחו מעל למשוער. הילדים היו ממש נהדרים ועשו רושם כביר!

הכנתי גם מקהלת כיס ותזמורת נפרדת, ניגנתי בחצוצרה בליווי בס וגיטרה ועבדתי עם סוליסטים. לבסוף אפילו הכנתי ריקוד של השכבה הצעירה על שיר שלי... כך שמשהו הספקתי לעשות. אולי אראה שחצן, אבל האמת היא שכל-כך הרבה הודו לי, שממש עמדו לי דמעות אושר בעיניים.

כיוון שבאמת הזעתי לא מעט בשביל כל זה, זהו השכר לעמל...

אחרי המחנה בכוונתי לטייל עם אחיו של חנן לקליפורניה לשבועיים ולאחר מכן אחזור הביתה.

להתראות,
יענקל'ה
שיקגו, 4.8.1972

לכל החברים שלום ושנה טובה,

כפי שידוע לכם, אני נמצא בשיקגו ומנסה לפתור את בעיית הלימודים שלי כאן, מציאת עבודה וכל הכרוך בכך...

כאן אולי אספר על מקרה שאירע בעת שנפגשתי עם האחראי הראשי של בתי הספר היהודיים בשיקגו. כאשר הוא עבר על מכתבי ההמלצה שברשותי, הוא נתקל במכתב של מוסד הרי אפרים של "השומר הצעיר". תגובתו הייתה: "תראה, בחור, אולי אתה מוכשר, אבל יהיה קשה לך למצוא עבודה". "למה?" הקשיתי. ואז הוא שאל אותי: "כמה פעמים ביקרת בבית כנסת בחמש השנים האחרונות?" השבתי: "אפילו לא פעם אחת", והוא המשיך: "אלוהים יעזור לך!!!" עניתי לו ברוב אדיבות: "אדוני, אתה מעוניין ברבי או במורה למוזיקה?" וכאן אני מגיע לצביעותם של המנהלים, המורים, ואולי גם של ההורים. כל אותן תפילות חסרות משמעות, ספרי הלימוד הישנים מזוקן – כמובן שעמם קשה להלהיב נוער.

בסך הכל נראה לי שחשוב להם מאוד, ליהודי אמריקה, שישראל תהיה חזקה וירושלים כסמלה הנצחי של העם היהודי.

חשוב להם להזיל דמעות לטובת הקשר הזה, אבל כל מה שנעשה כאן בשאלת החינוך והתודעה היהודית הוא לשמר את הקיים. והקיים הזה, ספק אם יש מה להתגאות בו כל-כך.

העולם כנראה קטן, ועל כך יעיד הסיפור הבא.

באחד הימים נפגשתי עם מנהלת בית ספר. בניגוד למנהלים אחרים היא התרגשה במיוחד לפגישה זו, ואפילו התלהבה מהעובדה (שמעולם לא ניסיתי להסתירה ואף התגאיתי בה) – שאני מ"השומר הצעיר".

- מאיזה קיבוץ אתה?"

- "עין השופט".

- "עין השופט?" – קראה בפליאה, "זה הקיבוץ שלי".

הסתבר שהיא ובעלה היו שייכים לגרעין האמריקאי של הקיבוץ. הוזמנתי אליהם הביתה ועברתי חוויה מרגשת. שמם – שושנה ודוד קוסילביץ, והם מכירים היטב חברים רבים. הם אף הראו לי ברוב גאווה אלבום מלא תמונות של חברים מהבית. פגשתי שם מכרים ותיקים: את דב ורדי, כשהיו לו עוד שערות, ואת פנינה לייבנר עם מכנסיים קצרים (פנינה, היית בסדר גמור!) עם יונה וחנה, מושה'לה, אריה וילנר ועוד רבים אחרים, וכמובן תמונות וסיפורים מחדרה, ג'וערה וראשית עין השופט. בפירוש עולם קטן.

וכעת לסיום כמה מילים על עצמי.

איך במציאות הזו מסתדר לו קיבוצניק ומפלס דרך בכוחות עצמו? אז שיהיה ברור דבר אחד – זה קשה, והקושי הוא לא פיזי אלא רגשי. בראש ובראשונה – קשה עליי ההסתגלות לצביעות. אני צריך לשקול מאה פעמים מה להגיד כדי שהרושם יהיה נכון. קשה לי ההסתגלות למערכת היחסים הפורמאלית בין האנשים, וחסר לי מאוד הבית, אך אם זהו המחיר שאני צריך לשלם על מנת ללמוד – עליי לעשות זאת. אומר כאן בפירוש, אף פעם לא הייתי גאה כל-כך בהישגים החינוכיים שלנו וברמה הממוצעת של החניכים שלנו כפי שאני גאה בהם היום. אף פעם לא הערכתי את החברה הקיבוצית כפי שאני מעריך אותה כיום, וזאת ממבט רחוק ובראש צלול. זאת ועוד, לא ציפיתי שאמריקה תישא אותי על כפיים, להפך – חיכיתי לפחות, ואני זוכה ליחס הרבה יותר טוב ממה שחשבתי. גם מבחינה מקצועית אין לי באופן מוחלט מה להתבייש, אולי אפילו יותר מזה. אבל הפירוד מהבית, ובראש ובראשונה מהמשפחה, הוא הרבה יותר קשה ממה שחשבתי. אני רק מקווה שהפירוד מהמשפחה לא יאריך ימים ונהיה שוב ביחד. על התנועה ועל כל ההתפתחות סביבה לא אכתוב הפעם, אך יש הרבה מה להגיד. אולי נעשה זאת בהזדמנות אחרת.

אנא, שמרו על קשר. שלחו את האינפורמציה השוטפת. הכול מעניין ומרתק. אני מסיים כאן ומקווה שהפעם לא תחכו כל-כך הרבה זמן למכתב. ככל שאני מסתגל יותר למצב החדש, הראש רק מתחיל לעבוד מחדש, ולכן אני תקווה שהקשר יישמר משני הצדדים.

כל טוב ושוב חג שמח!

יענקל'ה שגיא

מחנה השוה"צ, מישיגן, 5.7.1973

לכל החברים שלום !

זמן רב לא כתבתי בלשון רבים, אף כי אנו מרבים להתכתב עם מספר לא מבוטל של חברים. יש לי הרגשה שהאינפורמציה השוטפת היא דו-סטרית, אלא פשוט לא ידעתי באיזו מידה הדברים מעניינים את כלל החברים (כיוון שמספר מכתבים לא התפרסמו בעיתון הקיבוץ).
לאחר מכתבו של משה שפירא, אני משנס מותניים, מחדש וקושר את החוט.

...סוף שנת הלימודים היה עמוס באירועים, כרוך במתח גדול ובעבודה רבה, הן בתחום העבודה שלי והן בלימודים. אבל כעת בימים אלו אני תופס מעט שלוה במחנה קיץ של "השומר הצעיר", פה במערב התיכון בארצות הברית.

המונח "תופס שלוה" הוא כמובן יחסי, מכאן שהעבודה רבה, אך אין להשוותה למתח העצום שבהוראה במשך ימות השנה הרגילים.

מה אומר לכם, בכל פעם מחדש אני נוכח לדעת שיש לנו כאן תנועה יפה. נכון, לא תמיד התוצאות הן ביחס ישיר להשקעה, אולם נדמה לי שתמיד היה כך. ייתכן שעבודה חינוכית אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם שיקולים מעשיים. מכל מקום, אנו מתבשמים מחדש באווירת נעורים עליזה, שופעת מרץ, גאווה וקשר לארץ, וזה דבר גדול. הילדים – גיל ויניב – נמצאים בקבוצות החינוכיות שלהם וכמעט שלא רואים אותם. יאיר, בהיותו הילד הקטן במושבה, נהנה ממידה גדושה של חיבה ואהבה (לפעמים מוגזמת). רינה – אם המושבה, ואני אשר על הצלילים. בנוף קסום בחלק זה של המדינה, הכול מצטרף לתקופה יפה שכל הצדדים נהנים ממנה.

... לפני כמה שבועות ביקרנו אצל משפחת דיין בסנט לואיס וזמן-מה לאחר מכן בילינו שוב במחיצתו של אמציה במבנה הקהילה - שהוא אחד ממארגניו. בילינו תקופה יפה ועמדנו על עבודתו ושקדנותו של אמציה. לדעתי הוא עושה עבודה טובה מאוד שם. כמובן, לעת כזאת הקיבוץ הופך לציר שמסביבו מתנהלות השיחות, הזיכרונות והגעגועים, ולעתים גם הכוח להמשיך בעבודה.

... ממכתבים שמגיעים מהבית אנו מבינים שקיבוץ עבר (או אולי עובר) תקופה של בירורים נוקבים בשאלות צריכה, וכנראה נחזור למציאות שונה מזו שעזבנו.

גם אנו פה היינו מתוחים בעת החזרת השבויים וההרגשה הייתה שהנה או-טו-טו... גם אנו בין החוגגים. מה רבה הייתה האכזבה כשעמדנו מול המציאות המרה, אם כי השמחה על חילופי השבויים עם סוריה הייתה כנה. ובכל זאת...

כאן כל אמריקה עוד עסוקה ב"פרשת ווטרגייט" וכל יום מתגלים יותר ויותר פרטים מזעזעים לכשעצמם. הבוץ נזרק בפני הציבור מעל למסכי הטלוויזיה. גם חיוכו של החבר ברז'נייב לא הצליח להעביר את הנושא הזה מראש דאגותיו של הציבור כאן.
הייתי יכול לכתוב עוד ועוד, אלא שבזה הרגע קראו לי לחזרת מקהלה (אגב, יש עוד דבר כזה בבית?) ולפיכך שלום לכולם.

כל טוב, להתראות ולהשתמע, יענקל'ה, רינה והילדים

מכתב לרינה / שמואל בן-שלום

רינה יקרה!

לפעמים כשנחוצה מילה חמה, כזו שעולה מהנפש פנימה, אני מוצא את עצמי אסיר בשתיקותיי. וככל שאתיישר במאמץ להביע, כך סוגרת עליי שתיקותי ביתר שאת. הנה כי כן כותב אני לך גם למעני וכנגד אזיקיי. אני כותב לך בהמון רחבי הלב הסוערים ובוכים בי. זועקים לאין סוף – יעקב יעקב.

טרם פגישה ראשונה, חשש וחרדה כנפו בי: מי האיש, היאות לעזור? אך פתאום מול עיניי, ואולי רק נדמה היה לי, נער – כמעט שובב, בלורית של תלתלים עיניים-זרקורים ומבעד לרצינות – חיוך וחוס, כמה חוס שופע ואמונה ותום והרבה חלום. אודה ולא אבוש – נכבשתי כבוש.

את יודעת רינה, למן אותה פגישה, הייתי מצפה תמיד לפגישה הבאה כמעט בייסורי אוהב. כל פגישה חגיגה. הרגשתי שעם בניינו וגיבושו של ערב השירים שלנו, נבנה גם בתוכי דבר-מה. קשה להגדיר מהו. משהו שגם יענקל'ה וגם אני, נושאים בתוכנו מארץ ישראל היפה והקטנה ומטפחים אותה ביחד. את רואה, קצת קשה להסביר, אבל את הן תביני, את יודעת.

חשבנו שנזדקן ביחד,
חורשים בכפר תלמי מחמושת
ונוטעים תו ואות וזמר.
אמרנו כי לחוות שיר זה כמו אופיום,
אם פעם חווית אותו לא תוכל עוד בלעדיו.
והנה... לפתע... הוא ניתק מן הצלילים
רוחף עם הצלילים
מותיר מכאוב – יעקב יעקב.
אבל אנחנו – כן נזקין ביחד
עם דמותו ושיריו שיישארו איתנו ואחרינו.
יהדהדו ויגיעו לאוזן וללב
וכך תמיד עם הצלילים
ישוב רוחף עם הצללים.
עם אותה בלורית התלתלים
ועיניים זרקורים
ומבעד לרצינות – חיוך,
שביב של שובבות
וחוס, כמה חוס שופע
ואמונה ותום והרבה חלום
הו רעי הטוב, הו יעקב יעקב...

את רואה רינה, מבלי משים, כמעט כתבתי שיר. וזה לא בגללי. זה פשוט כי כתבתי אותו והמילים נבעו מעצמן ונשזרו.

גיל, יניב ויאיר היקרים!

ראיתיכם בחיך וגם בכאב.

אני יודע שבשביליכם אני אולי עוד "דוד" הבא לבקר בביתכם. כן, זה נכון, אבל זה מין דוד שאכפת לו מאוד על רינה ועליכם, שאהב בכל מאודו את אבא והיה רוצה מאוד להיות ולעזור ולא יודע איך.

אתם בדרככם, ודאי יודעים, ודאי תעשו הכול – ואני, אני אתכם.

כן רינה, עם שלישייה כזו הן תהיו חזקים, היו נא!

כאן בעין החורש, רואים באהוד ובי כקרוביו של יענקל'ה. חברים רבים ניגשו אליי וביקשו לנחמנו, ביקשו להשתתף עמכם בצער, בכאב. השביעוני כי אכתוב בשמם, בשם חברי עין החורש, שהרי אינם מאמינים, שהרי לא יוכלו לשכוח. הן הוא שהעניק לנו את ערב השירים שהיה לחוויה מרטיטה לה כה ציפו, מילא את לבנו שמחה וגאווה.

אנו לא הכרנו את יענקל'ה בשחרותו, בנעוריו – כי בבגרותו בא אלינו והדליק ניצוצות בעיני כל מי שעבדו ושרו במחיצתו.

לבביותו ופתיחותו קרבו כל רחוק והדביקו את הכול בהתלהבותו.

היה בא מרחוק – והנה איתנו.

היה שלכם – והנה גם משלנו.

ועכשיו – העצב – הוא של כולנו.

ורק אזכיר את המובן מאליו:

אם תידרש עזרה כלשהי בכל עניין פעוט, אם תידרש כתף, הן יודעים אתם כי כאן יש מי שרק מחכה שתגידו.

שמואל בן-שלום

ב"ש ידידי ורעי!

מכתבך הגיעני למחרת ביקורכם אצלנו וכמובן שמחתי עמו מאוד, כיוון שהוא הראשון שעוסק ברגשות ולא בעניינים סידוריים.

שמחתי בו, כי חשתי השלמה לתחושות שנשאתי עמי מזמן ואשר לא שיתפתי איש בהם זולתך בנסיעתנו האחרונה לגלי צה"ל. אבל דומני ששנינו עדיין זקוקים למנה נוספת של עומק זמן כדי להבין שקשה. קשה מאוד לחזור על מבצע כזה בצורה כזו בעתיד הקרוב.

משמעותו של הערב חרבה מעבר למה שתוכנן, והמסקנות החיוביות בסופו של דבר מתנקזות במספר מצומצם של אנשים, ולא כפי שעשוי להיראות בקיבוץ כולו ואנשיו.

אני לכשעצמי עשיתי שיעורי בית. בשבילי זו תחנה בדרך. מין נווה מדבר שאתה מצטייד וממשיך ללכת. אבל הדבר היקר ביותר, וגם החשוב ביותר שיישאר מהערב שלנו – זו הרעות הנפלאה שצמחה בינינו (כולל כמובן את כל מי שנכח בוויכוח בעין השופט), וזה באמת קורה לעתים נדירות. על כך אני אסיר תודה.

.... אני כמובן נכנס לשלב ההתלבטויות בקשר להמשך בתום כהונתי כמזכיר. אמנם נשארה לי עוד שנה, אבל שעון החול אוזל ואין דרך אלא להכריע.

וכאן באים לידי ביטוי גם רצונות אישיים, תפיסות וגישות תנועתיות – והכול ביחד מקשה ולפעמים מתיש.

כל בחירה פירושה התנהלות לזמן ממושך וכמובן מתלוות לכך הבעיות הרגילות ושיקולים משפחתיים. אני רק מקווה שבסופו של דבר אהיה שלם עם ההחלטה.
בינתיים נראה לי כי אני מתקרב להחלטה, אמנם בקצב הרבה יותר איטי מכפי שחשבתי אבל ישנה התקדמות.
גם אני מאחל לך בריאות טובה ופוריות בכתיבה. ד"ש חמה לנאווה ולבנות הנהדרות שלכם, ואני משער כי נוסף להתראות בדרך כלשהי.
מיותר לציין בקשר ל"אופיום" שאתה מדבר עליו ועל הרצון לעשות משהו נוסף. איתך אני מוכן לשתף פעולה בכל מקרה.

כל טוב לך ולהשתמע! יענקל'ה
22.9.1980

יענקל'ה שגיא:

הרבה דברים כואבים לי. אינני מאמין שבמציאות של היום אפשר לשנות משהו. המציאות הזאת שוררת ברוב המוסדות של הקיבוץ הארצי. יש לגשת לדברים אלה מבחינה מעשית. לי יש הרגשה שאיבדתי את השפה המשותפת עם חניכי המוסד, ואני נחשב למורה צעיר מאוד מבחינתם. הבעיות מתחילות כאשר איננו יודעים מה אנו רוצים. ספק אם כל האנשים היושבים פה חושבים אותו דבר, וגם אם דעתם של עובדי המוסד אחידה.

נטשנו את אחד העקרונות שעליהם ביססנו את חינוכנו – חברת נעורים. היחידה החינוכית בזמנו הייתה הקבוצה. היום זה לא קיים. מרכז הכובד עבר לצד הלימודים, אבל גם בשטח זה מסגרתו של המוסד לא מאפשרת להגיע להישגים אליהם מגיע תלמיד בעיר (אין ציונים, אין סלקציה וכו'). למעשה, שני יסודות אלו לא קיימים.

השאלה היא – האם המסגרת החברתית היא פונקציה של חינוכנו או שעבר זמנה.

יש הבדל רב בין התקופה שבה הייתי במוסד לבין המציאות הנוכחית – והוא ניכר גם בהשפעת דעת הקהל ובצורת עבודתו של המחנך. התופעות השליליות לא זוכות היום לדעת קהל שלילית כפי שזכו פעם. אז זה היה נשק, קטלני לפעמים, אבל בכל זאת הוא פעל.

אבל היום, אם נשק זה לא קיים, מה הלאה?

מי נותן לחברה את הזכות להחליט ולדון האם למחנך יש זכות לחנך? קיימת תופעת עישון במוסד. הנהגת הקן רצתה לערוך משפט על המעשנים במוסד. התנגדתי. האם יש להם זכות להחליט אם מותר לעשן במוסד או לא? ואם הם יחליטו בחיוב?

יש דברים שצריך לאסור באופן אבסולוטי ולהגיב בצורה דרסטית. התגובה צריכה להיות מצד המחנך ולא שלהם תהיה הזכות להחליט.

בעיית החברה הוולונטרית מאוד מסוכנת. זהו מושג שעלול לסלף את עיני הנערים, לסנוור אותם מבלי שהם יבינו בדיוק את מובנו.

ידיעות עין השופט
מאי 1971

יעקב, יעקב ידידי, הטוב ברעי יענקל'ה, נעים זמירות הקיבוץ / יוסף נצר

מכל הבנאים העושים במלאכת בניין האמנות הקיבוצית היית אתה עמוד התווך. חברו בך המעוף, הכישרון והידע של אדריכל, של ראש וראשון, והענווה והסבלנות של הבנאי ומגיש הטיט.

מטרתך – קידום היצירה והעשייה המוזיקלית בקיבוצים, עד שתיווצר אמנות מוזיקלית קיבוצית, ייחודית המתגאה בשורשיה.

המציאות הקיבוצית חייבה אותך להתקדם אל מטרה זו לאט, בסבלנות אין קץ, חייב היית לרסן את כשרונך האדיר, הסוער, הסוחף קדימה.

כאבתי איתך לא אחת את איטיות הצעידה, את הנפילות הרבות חזרה, אך אתה היית זה שאמר תמיד: להתקדם, אבל עם הקיבוץ. להתקדם ולא להשאיר את הקיבוץ מאחוריי.

נודה על האמת:

אנו, אנשי הקיבוץ כציבור, טרם למדנו להבין כי לכשרון אמת קצב בערה משלו, מהיר, סוחף, לא ניתן להגדרה בכל זמן ועת במסגרות של חובות רוטציה, צודקות ככל שתהיינה.

כאן כולנו מצווים לומר את האמת, גם זו הצורבת: צער עמוק נגרם לך כאשר הוטלה עליך אותה עצירה של שנתיים, דווקא כשעלית על הדרך, דווקא כשחשתי שמכשולים נפלו ופרי ראשון נקטף; כשמועדוני הזמר שיזמת החלו לפעול;

כשבזו אחר זו צצו קבוצות זמר, ביניהן בעלות רמה גבוהה, שורשיות, מקרינות;

כשמבצע "שירים בעין החורש" קרם עור בערב שירה אנטי פסטיבלי;

כשמנצח-מורה דגול כברוק האמין בסיכוייך להיות בכיר המנצחים בתנועה הקיבוצית; כאשר סמינר אורנים הציע לך לקבל על עצמך את ניהול המכון למוזיקה.

כה הרבה מטרות בהישג יד – וביניהן ובינך החלטה דמוקרטית של קיבוץ.

כמה גדלות, כמה שורשיות ואמונה קיבוצית היו דרושות כדי להגיד כמוך, גם בשעה זו: להתקדם רק עם הקיבוץ, להאט, ובלבד לא להשאיר את הקיבוץ מאחוריי.

זו גדלות הנפש שהפכה אותך להתגלמות האמן הקיבוצי בעיניי. עתיד המוזיקה הקיבוצית.

יותר מכך: עתיד התפיסה של אמנות קיבוצית נראה בעיניי כשטיח, שאתה אחד מחוטי השתי האוחזים את האריג כולו.

תמו נגינות, תם צליל החצוצרה, נדס קול שקרא לאמנות קיבוצית צרופה.

נדס לב שהיה תמיד מלא על גדותיו אהבה:

לקיבוץ על חורשותיו שסביבו,

לרינה ולבנים, שלא עבר יום בלי לדבר עליהם באהבה ובחרדה לבריאותם (אם נסע מהבית

והשאיר אחד מהם חולה),

למוזיקה, לידידים ולאנשים...

יעקב, הטוב ברעי.

אדם בוגר – מאושר ייקרא אם זכה ויש לצדו אישה אוהבת ובנים. אך אם זכה ונוספה על אלה רעות עמוקה, רעות מלב אל לב – הרי עשיר מופלג הוא ואך מעטים זוכים לכך.

הייתי עשיר כזה ופתע דלותי.

הבוקר הגיע אלינו מכתבך.
כדרכך: הצעות למחלקת התרבות, תוכניות. בסוף המכתב מילותך: ניפגש בתלאביב, או, אם אין
לכם סבלנות לחכות - ניפגש אצלי.

אנחנו באנו למפגש, יענקל'ה, כולנו. זו הפעם הראשונה שהחיוך שלך אינו מקביל אותנו.

נשארו השירים. והם כולם כל-כך מלאי חיים. הכול שרים אותם.

מי יוכל להשלים עם כך, שאלה שיריו של יענקל'ה שהיה...

שלום יענקל'ה / יגאל וילפנד

עשר שנים למותו – 1990

עשר שנים, ואנחנו חוזרים אליך בדרכים העצובות שאהבת, אל הגבעה, בינות לאורנים, מקום בו
גועו הצלילים ונותרה חצוצרה מיותמת.

שלום יענקל'ה,

לגיל ולאביגיל נולדה בת, צליל שמה, יניב מזכיר קיבוץ וגליה חברתו באה לכאן. יאיר מסתובב
בעולם ובקרוב, נקווה, ינחת בחזרה. ורינה שלך.

עשר שנים - איך נספר לך אותן?

לפני כמה ימים התאחדה גרמניה, זו שגזלה חמש שנים מילדותך, זו שגזלה את אבא שלך, זו
שהכניסה אותך לקטגוריה של "ילד גולה - ניצול שואה".

אבל אתה לא היית כפות לשום קטגוריה, אתה יצאת מן ההגדרות - לא "ילד גולה", כולך
חיוניות, יצירתיות וקיבוצניק חדש.

עשר שנים.

בבית הכנסת הרפורמי בשיקגו, לפני כמה שנים, שואלים אותנו מה עושה עכשיו יענקל'ה.
הם עדיין לא יודעים. בכל מקום נפתחות הדלתות ונפתחים הלבבות ברגע שאנחנו מזכירים את
שמך.

בשיחה של עשרות מחנכים יהודיים אומר אחד מהם, ברצותו להביא דוגמה: "היה כאן, לפני
הרבה זמן, שליח אחד, שידע איך לעבוד עם נוער והוא היה, דווקא, מהשומר הצעיר". הוא התכוון
אליך..

שלום יענקל'ה,

באולם מתקיימת השבוע המוזיקאמרה, ועשרות מוזיקאים מחוננים צעירים מנגנים שם - ואתה
שם.

עוד מעט ייפתחו טיסות ישירות ממוסקבה לתל אביב, ומאות אלפים מבני עמנו עולים לכאן,
והשערים נפתחו - כמה היית שמח עמנו על כך.

שלום יענקל'ה,

את שיריך לימדנו בפגישות ברוסיה, כשהשערים היו נעולים, וסיפרנו עליך כדמות להזדהות,
והעיניים דלקו ורצו להיות כמוך.

בשיחה של קבוצת י"ב, לאחר ביקור באושוויץ, הזכרנו אותך כדוגמה.

תמיד, כשאנחנו עולים מהכינרת ועוברים ליד בית הקברות, ואחר-כך על יד ביתניה, נזכרים בך,
פותחים את החלונות לרוח החמה שתיכנס, ושרים את שיריך, המבקעים את חומות השכחה.

בסדר פסח מחכים שתיכנס ותשמיע את תרועת הפתיחה בחצוצרה, או תנצח על המקלה.
ובסדר השני תספר את סיפור הכלב או סתם בדיחה, שלא לדבר על היציאה לקראת השמש בעומר
ובראש השנה.

בחגי הקיבוץ משמיעים תמיד משיריך ומשירי יזהר, ולא מכבר, בערב שהוקדש למשורר נתן יונתן,
בטלוויזיה, הושר שירך "שיירה".

שלום יענקל'ה,

עשר שנים, ובהם לא פעם נדרס שם הקיבוץ ואנשיו, ואתה ושכמותך כל-כך חסרים, כדי להחזיר
מלחמה שערה, להיות נוכחים, ובעצם אישיותך ופועלך להוות תשובה חיה, כל-כך פשוטה, ברורה
ומותרת, כמו דברים ש"מותר במ לנגוע ומותר ומותר לאהוב".

אזכור תמיד שעות של מרעה, עומדים בלב השדה, עוד מעט השמש שוקעת ויחד מדקלמים, כמו
תפילה –

"ענבלים בשדה ושריקות/ ושדה בזהב עד ערב,
דומיית בארות ירוקים/ מרחבים שלי ודרך.
העצים שעלו מן הטל/ נוצצים כזכוכית ומתכת.
להביט לא אחדל/ ולנשום לא אחדל,
ואמות ואוסיף ללכת".

שלום יענקל'ה.

עשרים וחמש שנים למותו של יענקלה שגיא

דברים בערב לזכרו / יגאל וילפנד

יענקל'ה יחידי ורעי,

לפני עשרים וחמש שנה נפרדנו כאן בחדר האוכל. היה זה יום אחרון לעבודתנו המשותפת כמזכירי
הקיבוץ. ארבע אחר הצהריים, אני בדרכי לחדר האוכל לקחת דואר, לחם וחלב, אתה חוזר
מישיבת המזכירות.

מרחוק ראיתי אותך נפרד מן החברים, מתקרב לכניסה הדרום-מערבית, נאחו בידית הדלת
וכמעט נופל. רצתי אליך והושבתי אותך בכיסא. הכרתך אבדה ולאחר רגע התעוררת ושאלת:
"איפה אני?" "בחדר האוכל", ענית. אמרת: "בסדר!" ושוב אבדה הכרתך. אלכס הלך להזעיק
עזרה ואחרי כמה דקות הגיעו ד"ר שולה בלנק, רינה וגיל. לקחו אותך לבית החולים ובערב סיפרו
לי שאתה מתאושש. הלכתי לביתי, שמתתי תקליט של שירים רוסיים שאהבנו, ובכיתי. למחרת
בבוקר הגיעה הבשורה המרה.

לפני כמה חודשים העברתי לידי הבטוחות והחזקות של יניב, בנך, את תפקיד המזכיר ונסגר
מעגל...

יש לי המון זיכרונות ממך - אחד מהם עולה בי כעת - אנחנו עומדים בשדה, במרעה. שעת ערב,
עוד מעט שקיעה.. אנחנו מתווכחים על הפירוש לשירו של נתן אלתרמן "בדרך הגדולה":
"...ענבלים בשדה ושריקות/ ושדה בזהב עד ערב/ דומיית בארות ירוקים/ מרחבים שלי ודרך/
העצים שעלו מן הטל/ נוצצים כזכוכית ומתכת/ להביט לא אחדל/ ולנשום לא אחדל ואמות
ואוסיף ללכת..."

כתבתי לך :

אתה עמנו בשקיעה/ כשהירוק והכחול נעלמים/ ובא השחור העצוב/ ואור כוכב מרחוק/ אתה.
תיכנס/ תחייך/ תניף היד ונשיר/ בשירים העצובים תנגן המפוחית/ בסוערים החצוצרה/ ובדבקה
החליל/ ואם אפשר נדליק גם מדורה.

אתה עמנו/ בשבע בבוקר תבוא/ נכון יותר תאחר קמעה/ כי בדרך תתפוס אותך / איזו חברה/
שלא הספיקה אתמול / בשתיים-עשרה בלילה/ לגמור את השיחה/ תתנצל/ תשתה קפה/ כפית
אחת, שחור בבקשה/ תביט בשולחן תפלוט אנחה/ שוב חצו דפיו של הצעיר בחבורה/ את גבולות
הממלכה.

אתה עמנו בשיחה/ מעבר משקט לסערה/ אני מתאפק/ ומיד אחר-כך / תבוא הצעקה/ כל
המזכירות שומעת/ חושבים שמהו קרה/ ואם יש מישהו ברחבה/ גם הוא בא בריצה/ אבל אנחנו
יודעים/ שתיכף תחייך ותתנצל/ ותבוא איזו בדיחה.

אתה עמנו/ בשיחות/ תחפש מוצא, תמצא פשרה/ וברגעים מסוימים תתפוס פיקוד/ ואף תישא
תוכחה. תיכנס/ תחייך/ תניף היד ונשיר/ בשירים העצובים תנגן המפוחית/ בסוערים החצוצרה/
ובדבקה החליל/ ואם אפשר נדליק גם מדורה.

אתה עמנו, בשקיעה/ כשהירוק והכחול נעלמים/ ובא השחור העצוב/ ואור כוכב מרחוק/ אתה.

יגאל וילפנד

אוקטובר 2005

מן השולחן העגול - תרבות בקיבוצנו

אני מרגיש כי בתחום חיי התרבות, ביתנו בוער. מהו המצב? מה ניתן לעשות? ולא אעסוק בבעיות התנהגותיות. אמש התקיים ערב שירה בציבור. היו ימים שלא נחוץ היה מזמר מבחוץ כדי לרונן את החברים. כיום, היחיד מסתגר בביתו. חסרה התלהבות בהכנת חג ובחג עצמו. חוץ מפסח, שיצרנו לגביו דפוסים מיוחדים ואף גייסנו אנשים רבים למענו – איננו יוצאים מן הכלל. מצב דומה קיים בכל התנועה הקיבוצית. ישנה הרגשה כי הקיום הפיזי של הקיבוץ מובטח, אולם אם לא ניצור ערכי חיים תרבותיים וכלים מיוחדים משלנו – צורת חיים זו אינה מובטחת לטווח ארוך. העולם החיצוני יכבוש אותנו בנסיבות הקיימות. הסיכוי היחיד להיאבק עם החוץ – הנכונות להקריב קרבן מסוים.

בעבר היו חגים שעוררו התלהבות כללית והיו חוויה עמוקה. כיום – הכישלונות עוברים לידינו, מבלי שיהיה אכפת לרבים. תלו תקווה בכך שילדינו לומדים ציור, זמרה ונגינה ומהם יצמחו האמנים עבור הקיבוץ. זו אשליה. החינוך האמנותי הוא חשוב כשלעצמו (גם אם לא ייתן תוצאות ממשיות ומיידיות), משום שהקיבוץ ייחנה לפעמים מטיפוח יכולתם של הבנים. אך הישועה אינה קשורה רק בזאת. אולי אנו עומדים מול תהליכים סטיכיים ואנחנו "אפוסי" כוחות (מהשורש "אפס"). הייתה פעם אווירה אחרת. גם כיום, כדי לקיים את הכלים הדרושים לפעולה תרבותית – צריך לשנות האווירה של "לא אכפת".

בנוגע למקהלה. החזקתי מעמד תוך חריקת שיניים נוכח מצב של מאבק קשה על הקיים. האמנתי כי בנים יחזרו מהצבא – והם יצרפו את כוחם הרב. נתבדינו עד היום. המקהלות בעבר נישאו על גלי התלהבות, כאשר תנועת הפועלים הייתה במצב של רוממות רוח והשפעה רבה. כיום תספור מקהלות בתנועה הקיבוצית על אצבעות יד אחת.

התביעה והביקורת רבות מאוד, ויש לנו נחיתות מסוימת ביחס לכוחות אמנות מהעולם החיצוני.

8.1.1965

ידיעות עין השופט

שולחן עגול - סיום הדיון על תרבות בקיבוצנו

יענקל'ה:

הדיון היה רציני, חוויה עמוקה לכולנו. הרבה זמן חייתי בהרגשה כי בעיקר אין הקשבה לבעיות התרבות. והנה בדברי החברים באה לביטוי ההרגשה כי אנו עוסקים בציפור נפשנו. אנחנו חיים בתקופה שהאקלים סביבנו הוא אחר מזה שהיה לפני שלושים שנה. אין להחזיר את המצב תוך תפנית של 180 מעלות, כפי שהציע אהרון זיו. הזמנים עברו ולא ישובו עוד. מה שנוצר אז – נוצר בתוקף תנאים היסטוריים מיוחדים. לא עוד תקופת "בטרם" היא תקופתנו, וגם לא תקופת "המאבק". כיום אנחנו בתקופה אחרת, שבה מתעוררות בעיות מיוחדות שאין מנוס מהן. אם נתגעגע לעבר ולא ניצור ערכי חיים תרבותיים וכלים – נשגה ונחטיא את המטרה.

נאמרו דברים מתוך כאב עמוק, אבל הטון של הקינה מוגזם. הנוף האנושי משתנה. אנחנו ירשנו מכם – דור הוותיקים. אתם ניפצתם פסלים, ואנו לא קיבלנו ועוד לא יצרנו תכנים חדשים. זהו תהליך ממושך.

המציאות שלנו איננה גרועה כל-כך. צריך להיאבק על שינויים ואין מחיר שהוא יקר מדי. על ערכים תרבותיים יקום וייפול הקיבוץ. זה בנפשנו. אינני מאמין כי האווירה הכללית בקיבוץ היא מסייעת.

וכאן אנו מגיעים למסקנות. יהיה צורך להיאבק ולהציע הצעות סיכום. חברים הציעו דברים ויש לבחור ועדה אשר תנסח אותם ותביאם לשיחת הקיבוץ. חברי ועדה זו הם: דינה, יזהר, ירמיהו ואנוכי.

לזכרו של יענקל'ה שגיא / נתן יונתן

יעקב היה גומת-חן בלחייה היפות של הזמרה העברית הצעירה. נגן חצוצרה, מלחין, מורה למוזיקה, מְפָרֵקֵה הבשל של היצירה האמנותית בקיבוץ. מהפגישות איתו, שתמיד היו מרתקות ורוויות גירויים ליצירה, אזכור את המפעימה מכולן – המסע של תנועות הנוער לפסטיבל הסטודנטים והנוער בוורשה בשנת 1955. עשר שנים לאחר תום המלחמה, לאחר השואה, אירופה עוד שרויה בין חורבותיה, ורשה הייתה מהערים ההרוסות ביותר ועדיין לא שיקמה את עצמה. ברכבות שהובילו אותנו מאיסכנדרון שבגבול סוריה-תורכיה, דרך תורכיה, מקדוניה, בולגריה, רומניה, צ'כיה ופולין, הולֵכְנו את זמרינו, רקדנינו ונגנינו – מבחירי בני הנוער היפים והטובים, להביא את בשורת המדינה הצעירה אל הנוער שבא מכל רחבי העולם, והתכנס בוורשה. בדרך הרכבות ההיא, חצינו גבולות וארצות וכוסינו בפרחים ובשירים. אבל לבנו הלך אחר היהודים, פליטי השואה, שהיו פזורים, מוכים ונטושים לאורך הדרך ובכל תחנת רכבת. מצאנו אותם וחיבקנו אותם בכל האהבה והרחמים.

יענקל'ה היה שם, צעיר, מתולתל, יפה עיניים, ואיתו חצוצרת הקסם שלו. ברגע שעצרה הרכבת, היה קופץ מהקרון, מתייצב בכיכר ופותח בנגינה. הכול סער סביבו – המחולות, הנשיקות, הפרחים והדמעות. הרבה דמעות זרמו שם לקול נגינת החצוצרה שלו. גם דמעות התרגשות של פגישות ופרידות. אך יותר מכל – אותן דמעות שבכינו עם היהודים, בהרגשה של אחוות גורל.

כשניגן את "התקווה", בכו כולם – הוא הרעיד לבבות. כך היה גם בוורשה, במקום שבו היה הגטו, ליד האנדרטה, ליד הבונקר של מרדכי אנילביץ' – יענקל'ה והחצוצרה המפעימה ומרגשת כל לב. העיניים היפות שלו היו צרובות מעייפות. שעות ספורות מאוד ידע העלם שינה, ובכוחה של נגינת החצוצרה הקסים וכבש כל מי שנקרה בדרכו, לצלילי הזמרה העברית. כך אני רוצה לזכור אותו. כל מה שעשה לפני כן ואחרי כן – יהיה מואר תמיד באותם ימים ולילות של מסע הבשורה הישראלית לאירופה ולשארית יהודיה.

קודם זמנו מת, ושירת חייו באמצע נפסקה. נשארנו לנו מקצת השירים שהלחין – נקשיב להם באהבה ותודה.

חורף תשס"ב – סוף 2001

יענקל'ה שמלווה אותי / חווה ישראלי

יש אנשים שמלווים אותך כל חיך, גם לאחר שנים רבות שהם אינם עמנו. יענקל'ה שגיא ז"ל מלווה אותי בזיכרונותיי. כל השנים. יענקל'ה נכנס לעבוד כמורה למוזיקה במוסד כשהייתי בכיתה ט'. עד אז, היחיד שלימד מוזיקה היה טוטו.

יענקל'ה הכניס לכל תחום המוזיקה רוח צעירה, שלא היינו רגילים אליה. מקהלת המוסד, בניצוחו, הייתה מתכנסת מדי שבוע לחזרה. בסופה של כל חזרה היינו נשארים לשיר שירה חופשית, או מה שנקרא היום "שירה בציבור".

יענקל'ה היה מנצל פורום זה כדי ללמד אותנו כל מיני שירים יפים ומיוחדים, והעשיר את רפרטואר השירים שלנו.

נוסף לכך, הוא החליט להקים מקהלה קטנה, "מקהלת כיס", שתבצע את השירים שכתב, ואולי אף תוציא תקליט משיריו.

אנחנו, נבחרי המקהלה הקטנה, "שמוצניקים" אדוקים ונאמנים של הימים ההם, לא ראינו בעין יפה את העניין – טענו בפניו שהוא קרייריסט (מילה גסה אז), ומנסה לקדם את ענייניו דרכנו. התמרדנו ופרקנו את המקהלה.

יענקל'ה, בדרכו, לא ויתר (למזלנו) וכך אנחנו, בעקבותיו, מופיעים במסכת ליובל "השומר הצעיר" בכל האולמות הגדולים בארץ, מקליטים תקליט משיריו "אל החורש", וכל זה תוך לימוד אהבת השירה בציבור, עוד הרבה לפני שרה'ה שרון.

מתוך כל השירים שלמדנו באותם ערבי שירה, זכור ואהוב עליי במיוחד השיר "רוח עצוב". יענקל'ה לימד אותנו שיר זה כשעוד לא היה ידוע ומושר כמו היום. אני מקדישה לו שיר זה באהבה.

הדברים נאמרו בערב "שירה חדשה" ואזכרת נשמות,
שנערך בערב יום כיפור - תשס"ה

איבדנו ידיד אהוב / גיורא ינאי

איבדנו ידיד אהוב מאוד. אין תחליף לרעות שהייתה, ולכן כה עמוק הפצע. עלינו להשלים עם החלל הכבד שנוצר ואין מי שימלאו.

הידידות בינינו העמיקה ככל שחלפו השנים, ומאז שנפסקה מנגינת חייו של יענקל'ה, לא מפסיקים הזיכרונות לחלוף במוחי בהבזקים, כציוני דרך ללא סדר וארגון, ואי אפשר בלעדיהם. הנה הם שוב חולפים ביעף – יענקל'ה מגיע אלינו כילד, קליטה קשה. בגיל הנעורים בולט בחיוניותו, בכשרונו המוזיקלי. בכיתה ט' מחבר שיר ראשון. אנחנו עובדים יחד במשתלה וכותבים מאמר משותף לעיתון. הולכים יחד ללמוד ערבית. פעיל בתנועה. צבא – מחבר את המנון "גולני". מביא את רינה בפעם הראשונה. חתונה. קורא פְּלִיטוֹנִים במסיבת הנישואין שלנו. יניב ואמיר נולדים ואנו הורים באותה קבוצה. הם חברים בלב ובנפש. יענקל'ה "מוביל" במסיבות ובמפגשי רעים. עובד בצאן. מחנך במוסד. שליחות בתנועה בחו"ל – ההדים להצלחתו נהדרים. אנו בארה"ב ויענקל'ה מופיע פתאום לקורס מנצחי תזמורות. על הצלחתו כותבת העיתונות והוא כולו גיל ושמחה. יענקל'ה מזכיר קיבוץ ואנו משתפים אותו בלבטים שלנו – תשובותיו משכנעות וחבריות מאוד. משפחת שגיא "מאמצת" את אמיר והקשרים מתהדקים. אנו יוצאים לטיול... ולפתע הכול נקטע. אנו בהלם.

יענקל'ה היה יותר מידיד, כי הוא נשא עמו ערכיות סגולית נדירה עבור המשפחה, החברים, הקיבוץ והחברה כולה.

העיסוק וההצלחה בתחום המוזיקה היוו חלק מהחזון שלו - לפתח וליצור משהו ייחודי להתיישבות העובדת, לתנועה הקיבוצית ולקיבוצנו אנו. מתאים מאד היה ליענקל'ה ללכת בדרך זו, כי הוא נשא בתוכו את ההוויה הקיבוצית על כל מרכיביה – לפעמים יפים מאוד ולפעמים קשים וכבדים. הכרתו של יענקל'ה, מתוך ניסיונו האישי בעבודה חקלאית, עבודה חינוכית ותפקידים מרכזיים, יצרה אצלו השקפה מאוזנת מאוד ותשתית מצוינת לרצון הבלתי נלאה לבטא את הייחוד הקיבוצי, דרך מסגרות מוזיקליות שונות.

הכרתי את יענקל'ה שנים רבות, אך בביקורו האחרון בארה"ב, העברנו יחד מספר רב של ערבים בשאלות חולין. למדתי להכיר ולהעריך את מידת העומק והרצינות בהתייחסותו לערכים, ראייתו הרחבה את השילוב הנדרש בין מגמות ונטיות שונות בתוך החברה בקיבוץ. יותר מכל שמחתי כשבישר לי שנבחר למזכיר קיבוץ ואמר לי שבכוונתו להיות יוזם ויוצר בתפקיד, ולראות בו אתגר לקידום דברים חיוניים.

הייתה זו עדות חותכת לדמותו המיוחדת, שהצטיירה תמיד אצל כולם כיענקל'ה המלחין, אמן החצוצרה, מורה לכלי נשיפה, מנצח תזמורות ומנחה שירה.

יענקל'ה היה איש משפחה נפלא וגם מחנך אוהב.

כאשר אנו רואים את רינה והבנים בכאבם המר ובהתנהגותם האנושית, הגאה והחברית, נדמה לנו כי הוא עדיין איתנו.

יענקל'ה / אהוד רבין

מתוך דברים בערב השירה לזכרו של יענקל'ה – אוקטובר 1983

בימים שהכרנו את יענקל'ה מקרוב, אני מתוודע יותר אל שיטתו, שניתן אולי להגדירה, כפי שכינה אותה באחת מהרצאותיו-שיחותיו: "האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו", כדברי המשורר. גם התרבות היא תבנית נוף המולדת ואי אפשר להפריד בין אדם, נוף ותרבות מבלי "לזייף". אמת זו שלו היא כל-כך חלק ממנו, כפי שהוא מאמין שצריכה להיות היצירה. הוא מאמין בדברים הצומחים בקרקע הטבעית שלהם, שם אפשר לטפח ולשכלל אותם... משום "תבנית נוף מולדתו", הוא אוהב את החג ברפת כאשר הוא מתקיים בשטח הרפת עצמו, או על המדרונות הפונים לג'וערה.

משום כך חשוב לו שבליל הסדר יושרו רק שירים של מלחינים ישראלים ("בלי מוצרט ובלי קלוד לז'אן" – הוא אומר) ואם אפשר – מלחינים מקומיים (ובעין השופט אפשר, הוא אומר, משום "שיזהר התחיל בכך ונתן את הטון").

משום כך, הקונצרט ביער ("האנשים באים ושומעים תרועה מכאן והד משם והם הולכים בוואדי, והמוזיקה נשמעת מהעצים וההרים עונים" – הוא מתאר בהתלהבות).

קונצרט ביער ולא נגינת חצוצרה באולם כמו פעם. "תבנית נוף... ולכן חשוב לו להוכיח שעין השופט חיה ביער ("אתה רק עובר את הכביש ואתה בין האורנים" – וארשת רומנטית, מהולה בנימה לוקל-פטריוטית, מציפה אותו).

משום כך, אולי מכל שיחותינו על מסיבות בקיבוץ, זכור לי רק שסיפר על מסיבות שהיו בחוץ, בטבע (להוציא סדר פסח), ואף לא מסיבה אחת שנערכה בחדר האוכל. כך חייב להיות, לדעתו, יסוד של קבע בחג, ואי-אפשר להפכו שנה אחר שנה.

"האדם אינו אלא..." – משום כך הוא אוהב את המלחינים הכותבים לא לזמרים סוליסטים, אלא לציבור אוהבי השיר.

בהלחנתו הוא נשאר באותו הנוף ואינו מתבייש להסתכן באי הליכה עם הקצב.

לכן הוא מכבד את יונתן כרמון, המצלצל אליו מפריז, ומבקשו לחבר מוזיקה למחרוזת ריקודי כפר, משום ש"את זה יכול לכתוב בצורה כנה רק מי שחי בכפר" – אומר כרמון, ויענקל'ה מאושר מהמחמאה.

האם זו אידיאולוגיה אצלו או אופי? תיאוריה או משהו הטבוע בדמו?

בא המנצח שרל ברוק ופותר בפניו שערי עולם – עולם המוזיקה, עולם – תרתי משמע. והוא נשאר בשלו. לא רק משום שחשש שבמוזיקה אין כרבי עקיבא, שיכול לשנות בגיל ארבעים מהלך חיים, אלא משום שידע שאין כאן רק לימוד נושא חדש, אלא משהו כמו שינוי אופי. רק כאשר הוא מאמין שהדברים ניתנים לשילוב הוא מסכים לצאת לקורס המנצחים הסימפוניים בהנקוק.

שמואל שולח לו מכתב של "דרך צלחה", והוא משיב בהצהרת נאמנות: "באמת התרגשתי מדברי הברכה... אין לך מה לחשוש, תהיה מדורה, וגם אם אחזור עטור הצלחה – המרעה הטבעי שלי הוא הקיבוץ, על אנשיו ונופיו".

אל המרעה הטבעי שלו לוקחים אותנו שירי הספר "שוב יוצא הזמר". אין זה ספר תיעודי ולכן לא כל שנמצא במגירותיו של יענקל'ה הודפס...

שבעה שערים לספר, הלוקחים אותנו אל השדות והמרעה, אל המטע והכרם, אל מחוזות ילדות וקרב, אל מישורי שמחה ועצב. אך מוטב שהספר ידבר בעד עצמו, ואנחנו – אנחנו נשיר.

אהוד רבין - עין החורש

יענקל'ה עבד עם חברי עין החורש על חג היובל לקיבוץ

לקט מדבריו של יענקל'ה

"בני אדם" (לאחר כנס המחזוריים)

יישובים היינו מעגלים מעגלים, מתחממים לאור הזיכרונות היפים של הימים ההם. נוף אנושי מגוון למדי. בחורים מגודלי זקן, קרחות המבצבצות מפינות שונות של חדר האוכל, וכאלה שכבר הורים לילד או שניים, בקיצור כל החבר'ה.

הזיכרונות עלו וגאו, הצי'זבטים שטפו והצעירים עומדים ותוהים על גבורות הוותיקים. כלום יש בזה חדש? כיצד "שתינו" בצוותא את הסיפורים על אגדת ג'וערה? כיצד העריצו הורינו את ראשוני היישוב בזמן שהם עלו לג'וערה?

כל דור גאה במעשי בראשית.

ואנחנו, הסולדים מכל ניסוח סנטימנטאלי, מכל התרפקות על העבר, מהמשפטים המפוצצים על הדור הקודם ומ-"כשהיינו צעירים" ו"כשבאנו הנה לא היה כאן כלום".... גלשנו לימים עברו ובהיסח הדעת "זרקנו" לעבר המוסדניקים של היום מה שכל-כך לא אהבנו לשמוע בגילם.

והנה מסתבר שנשכחו שיחות החברה הרבות על סגנון חיים, מוסר שומרי ועל כל אותם נושאים שסיפקו עבודה לכל מזכירות החברה. כיום זכורים רק הימים הטובים, הימים ההם – "כשהיינו צעירים". מסתבר שכל דבר שהוא בחזקת "עבר", משתמע ממנו הטוב והיפה. היתר נשכח, וזה כנראה טבעי ביותר.

לתומי אני מהרהר וחושב: לו אנחנו, שכבר טעמנו טעמם של חיי קיבוץ, היינו יודעים כמה אנחנו משפיעים עליהם (על אלה שעדיין במוסד), היינו מבינים כי המוסד הוא בבואה חיה של החטיבה הצעירה בקיבוץ ולמעשה אין לבקר אותם אלא אותנו.

הערב כבר חזרנו למוסד ברכב. עם ניסיון חיים וביטחון עצמי, בהמולת הזיכרונות, כמעט ואינך יכול לחשוב על שום דבר אחר חוץ מאשר על פרודות קטנות של חיינו במשך שנותינו כאן.

ובכל זאת, מהו בעצם המוסד הזה? האם הוא רק בית חרושת לחברי קיבוץ בעתיד? רבות הרהרתי בשאלה – מהו סך כל החינוך שלנו במוסד? כל-כך הרבה מטרות, כל-כך הרבה סיסמאות, ובכל זאת מה אתה יוצא מכאן? בערב זה תפסתי כי אין ערך לסיסמאות דווקא, משום שמוסד הוא בית בו אתה הופך ל-”בן-אדם” במובן הרחב של המילה. וכשאתה רואה את בני-האדם האלה ביחד, הרי זהו כוח, זהו סך גדול מאוד. בימים של פרשות למיניהן, כשלמילה ”מוסר” אין עוד כל ערך והמושג ”יושר” מזמן יצא מכלל שימוש – רב ערכו של המושג ”בן-אדם”. ואינך יכול שלא להיות גאה על בית היוצר הזה. הזיכרונות חולפים עם השנים וכבר קשה לשחזר את ימי הבראשית של הגבעה הזו, כשעדיין לא ידענו לקרוא מה אנו הולכים, והמחנכים כמונו לא ידעו עוד במה לצייד אותנו. הנה יושבים אנו שוב ביחד, חברים לאותו קיבוץ ושותפים לאותה מטרה. מה נשאר לנו מהימים ההם? נשארנו בני-אדם.

יעקב וייסמן 15.2.1963

דברים לזכרו של יענק'לה / שמואל בן-שלום

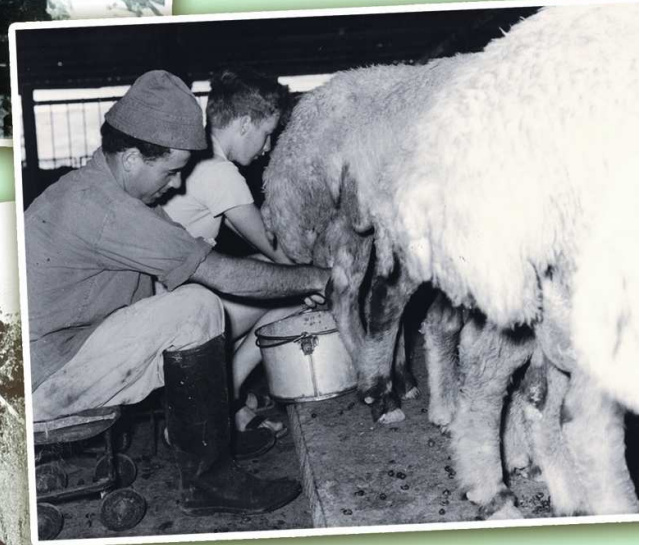
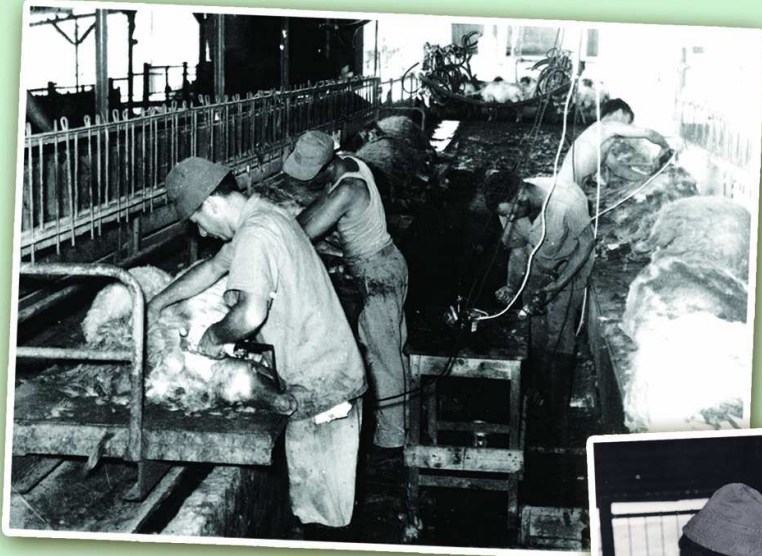
צלילים על גבעות ג'וערה נושקים
הנפש הוארה, צלילים נוסקים.
שם קול חצוצרה המרטיט בענות
שירת המנצח שעל הנגינות:
לשים בתלמי המחמושת שתיל ירק
של חום וחיוך, אהבה ומחול.
שריקת עדרים ושיירת בדרך
וילד עצוב, ריח כפר וחלום.

צללים על ג'וערה עטו דומיה,
חדלה חצוצרת הרננים – בוכייה.
נותרו השירים אלמותים ביופיים
והם מפכים כמו היית קיים.

ויש כי עולים הם עטוף ונשוק
מתוך לבתנו, מצל החורשות;
ושב החיוך זה החם, זה הטוב
ואלם קריאה יעקב יעקב.

שמואל בן-שלום ב"ש, חבר עין החורש
השיר פורסם על מעטפת התקליט ”שוב יוצא הזמר” – לציון שנה למותו

"הבנים שלנו הקימו משפחות (פלאות משלהם, הילדים גדלים - כל אחד ואיין, כל אחד והישיבון, ואני גאה בהם ונהניתי מהם! הילדה על הזרדה שאני נהניתי מהם לבד ואין לנו את האפשרות ליהנות יחד.

ההפסד וההתמנה הגדולה ביותר של יענקל'ה הם, שלא הכיר את כולגו ואת נכדיו, לא צכה להיות שותף לזידול משפחתו ולא השתתף שיוו אותה.

אצלנו, יענקל'ה נוכח גמיד. כל דבר שקורה במשפחה - צוכרים ומצכירים אותו. הנכדים, אחרת שלא הכירו אותו - גדלים עם השירים והסיפורים שלו, ומדברים עליו כאילו הוא גי בינינו כעת, ולי צה אשוב מאוד.

(משיק לשמור גמיד את אהובנו איגנו).

דינה

